

Yunus Emre ve Tasavvuf (3)

Çok aziz ve çok değerli misafirlerimiz...

Allah hepinizden razı olsun. Konunun öneminden ve güzelliğinden dolayı Çanakkale'nin bu güzel kültür salonu teveccühlerinize kâfi gelmedi. Dileriz ki Çanakkalemiz'e daha büyük kültür salonları yapılsın.

“Yunus Emre ve Tasavvuf” üzerine sizin ihtiyaçlarınızı, durumunuzu, tahammül gücünüzü de nazar-ı dikkate alarak bilgiler sunmak istiyorum.

Bu konular benim akademik olarak çalıştığım konulardır. Söylediğim sözlerin bir kısmı, bu konudaki birtakım yanlışları düzeltecektir. Bilinmeyen birtakım hususları da sizlere duyurmuş olacağımı tahmin ediyorum. Bu bakımdan sade, anlaşılır bir dille konuşmaya çalışsam dahi içindeki konuların önemli olduğunu belirtmek istiyorum.

Tasavvuf konusu çok önemli bir konudur. Allah'ın rızasını ve âhiret saadetini kazanmakla ilgili ciddi bir konudur. Çok güzel,

çok büyük, çok tatlı insanlar yetiştirmiş olduğundan aynı zamanda tatlı ve sevimli bir konudur.

a. Tasavvuf Konusu Güncelliğini Hiçbir Zaman Yitirmez, Sürekli Canlı Dinamiktir

Erbâb-ı tasavvufu seviyoruz; Yunuslar'ı, Mevlânâlar'ı, Hacı Bayrâm-ı Velîler'i, Eşrefoğlu Rûmîler'i seviyoruz. Onlar Hak âşığı, biz de onların âşıklarıyız.

Bu konu; tarihin derinliklerine gömülmüş eski ve köhne bir konu değildir, günceldir. İnsanın kendisiyle, hayatıyla, dünyasıyla, âhiretiyle ilgili olduğu için canlıdır. Merak oluşturacak bir konudur. Birçok kimse; tasavvuf erbabı azaldığı için tasavvufa ilgi duymakta, meraktan cayır cayır yanmakta; “Tasavvuf nedir?” diye merak etmektedir.

Kültür tarihimizde de tasavvufun çok büyük bir yeri vardır, kültürümüzün oluşmasında çok büyük rolü vardır. Tasavvuf konusu bizim bugünkü Türkiye'deki, bütün dünya üzerindeki, Türkistan'daki, Balkanlar'daki Türk kültürünün oluşmasında çok büyük rol oynamış bir konudur. O nedenle

kültür tarihimizi bilmek bakımından da önemlidir.

Mesela biz birbirimize hitap ederken; “buyurun canım” diyoruz, “efendim, anlamadım canım” diyoruz. Aslında bu “canım” kelimesi de tasavvufîdir, önemlidir. Bizim selamımıza, kelimimize, halimize, rfmze, âdetimize iliğimize işlemiş bir konudur. O bakımdan da mutlaka çok çok bahis konusu edilmeli, bilinmeli. Çocuklarımız, gençlerimiz, yeni nesillerimiz bu konuyu bilmeli.

Ahlâkımızla da yakından ilgilidir. Bizim bugün kendimize mahsus; bize kalite damgası vuran bir ahlâkımız vardır. Biz bir İngiliz gibi bir Alman gibi değiliz. “Alman terbiyesi” deniliyor, “Alman usul” deniliyor. Bizim usulümüz, slbumuz, edâamız, tarzımız tasavvufî bir tarzdır. Bizim ahlâkımız bize böyle bir müstesna farklılık kazandırmıştır. Biz, Almanlar gibi yemek yedirdikten sonra “yediğin yemeğin parasını de” diye babamıza fatura ıkarmayız. Annemiz ihtiyarladığı zaman götürüp düşkünler evine bırakmayız.

Çünkü vefa borcumuz vardır, evlatlık duygumuz vardır. Bu, tasavvuftan gelmektedir, tasavvufî terbiyemizin gereğidir. Fedakârlık duygumuz vardır. O benim için küçükken nice nice zahmetler çekti; “Şimdi de benim canım ona feda olsun.” deriz.

Onun için bizim ahlâkımızın; askerlik ahlâkımızın, sosyal ahlâkımızın, halkımızın misafirperverliğinin, hepsinin altında hep tasavvuf vardır. “Tanrı misafiri” diye evine geleni bağrına basmasında, otele bırakmamasında, evinde misafir etmesinde, başköşeyi ona vermesinde, işlemeli yastıkları çıkarmasında, kendisinin kullanmaya kıyamadığı bembeyaz burcu burcu kokan malzemeyi ona çıkarmasında, hepsinde, hepsinin altında tasavvuf vardır. O bakımdan çok önemli bir konudur.

b. Unesco 1991 Yılını Yunus Emre Yılı Olarak Kabul Etmiştir

Ve Yunus Emre’ye gelince; o da fevkalâde önemli bir şahsiyettir. Yeni nesillerimiz, yaşayan yaşamakta olan nesillerimiz de yaşlısıyla genciyle Yunus’u mutlaka tanımalıdır. Yunus çok büyük bir insandır,

medâr-ı iftihârımızdır. Dünya tarihinde alnımızı ak eden, dünya kültürleri karşısında yüzümüzü ağartan, göğsümüzü kabartan bir şahsiyettir. Şiiri ile de öyledir, ahlâkı ile de öyledir. 1991 yılında boşuna Yunus Emre'yi anma yılı yapmamışızdır. Unesco bunu kabul etmiştir, dünya üzerinde “Yunus Yılı” olmuştur, Yunus'u herkes tanımıştır. 1992 yılında da Ahmed-i Yesevî yılı olmuştur; o da çok yerindedir. Çünkü Yunus'un evvelinde gelen, Yunus'u yetiştiren ekolün büyüğüdür Ahmed-i Yesevi hazretleri; pîr-i Türkistan'dır.

Bunlar platonik sevgiler de değildir. “Ben dindarım, ben hacıyım, ben müslümanım da onun için onları seviyorum.” gibi de değildir! Bu şahıslar bileklerinin gücüyle, şahsiyetlerinin kuvveti ile kendilerine saygı duyurmaya zorla, eze eze hak kazanmış kimselerdir. Dünyanın bütün insanları bunlara saygı duymak zorundadır. Çünkü dünya çapında büyük şahsiyetlerdir.

O bakımdan Yunus'u da ne kadar inceleysek az gelir. Zaten benim bu konuşmam da az olacaktır, bir parmak bal olacaktır, yetmeyecektir; doymayacaksınız, daha

isteyeceksiniz. Belki Yunus’la ilgili seri konferanslar yapmamız gerekecektir. Belki orada da Yunus’u nice nice konferanslarda bıkmadan anlatacak ve bıkmadan dinleyecek bir ortam vardır. Durum bu kadar önemlidir, güzeldir.

c. Tasavvuf Nedir? Kaynağı Nedir?

Gelelim önce tasavvuf hakkında bilimin kanaatini, gerçekleri; tasavvufun lehinde, aleyhinde, karşısında, önünde, ardında olan insanların her çeşit pozitif, negatif, müspet, menfî fikirlerini de bilen bir kimse olarak yekün, sonuç hükümleri söylemeye.

Tasavvuf sonradan ortaya çıkma, uydurma bir ekol değildir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz’in hayat tarzıdır; bir! Bunun zıddını söyleyenler var ama bilgisi az olduğu için söylüyor. “Tahsilin ne?” diye soruyoruz; lise mezunu. Kardeşim! Sen bu tahsille bu konuyu anlatmaya selahiyetli değilsin, yetkili değilsin. Bu konuyu anlamaya, anlatmaya gücün yetmez. Tasavvuf Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in tarzı hayatıdır, halidir. Onun için Arapça çok güzel bir söz söylenmiştir:

الشريعة اقوال والطريقة احوال

eş-Şerîatü akvalün ve't-tarîkatü ahvâlün.

“Şeriat sözlerdir, tarikat hâlleridir.”

Çünkü tasavvuf hâl ilmidir, ilmiyle âmil olmaktır, bildiğini uygulamaktır, hayatı yaşamaktır. Laf değildir, iştir. O bakımdan bizim dünyamızda, İslâm kültüründe ilk mutasavvıf Peygamber-i Zîşanımız Muhammed-i Mustafâ *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretleridir.

“Tasavvuf kelimesi sonradan çıktı.” diyorlar.

Kelimeler önemli değildir, olay önemlidir.

Olgu, hadise, vakıa var mı yok mu?

O önemlidir. Kelimeler değişebilir, isimler değişebilir. Biz bir varlığa bir isim veriyoruz, İngiliz başka bir isim veriyor, ötekisi başka bir isim veriyor. Ama o varlık aynıdır. İsimlerin değişmesi varlığın kendi hakikatine zarar vermez.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz gibi ashâb-ı kirâmın; asaletli, soylu

tam müslüman olan o mübarek insanların yaşayışı da tasavvuftur.

Biz bir söz söylüyoruz ama karşı iddiada olan insanlar var. Mesela birisi vardı, vefat etti, Allah taksiratını affetsin;

“Tasavvuf ayrı bir dindir.” diyordu. “Tasavvuf, İslâm değildir.” demek istiyor. Hayır! Tasavvuf İslâm’ın ta kendisidir, on ikisidir, dairelerin en içidir, hedefin tam ortasıdır!

“Tasavvuf, İslâm değildir, İslâm’dan başka bir şeydir; gayri İslâmî’dir.” demek istiyor. O halde İslâmî olduğuna delil vermemiz lazım.

Delillerimizden bir tanesi nedir?

Allahu Teâlâ hazretleri Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber Efendimiz’e buyuruyor ki:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ
وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ
تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

*Va’sbir nefseke mea’l-lezîne yed’ûne
rabbehüm bi’l-gadâti ve’l-aşıyyi yürîdûne*

*vechêhû. Velâ ta'dü aynâke anhüm türîdü zînete'l-hayâti'd-dünyâ.*¹

Yurîdûne vechehu; -burası tırnak içinde, altı çizili-

Vasbir. “Ey resûl-i zîşanım, ey habîbim Muhammed-i Mustafam! Sen sabret. *Mea'l-lezîne yed'ûne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşiyyi.* “Rabbini gece gündüz anan, O'na niyaz halinde olan insanlarla beraber sabret. Onların yanında olmaya, onların zümresinde bulunmaya sabret. *Bi'l-gadâti ve'l-aşiyyi.* “Gece gündüz Rabbini anıyor. Gece gündüz Rabbine niyaz halinde, tazarru halinde, dua halinde, münâcaat halinde olan o mübarek insanların yanında ol. Onların yanında olmaya sabret, onların yanında bulunmaya devam et!”

Velâ ta'dü aynâke anhüm türîdü zînete'l-hayâti'd-dünyâ. “Bu içinde yaşadığımız hayatı dünyanın ziynetini, muzahrafatını, âlâyîşini tercih edip gözlerini onlardan başka yere çevirme.”

Kureyş'in ukalâları ve mütekebbirleri, ashabın içindeki birtakım insanlara,

¹ 18/Kehf, 28.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in çevresindeki Hak âşıklarına tepeden bakarlardı, onları sevmezlerdi. Peygamber Efendimiz'e;

“Bizi bunlarla bir tutma, bunlarla beraber oturtma, bize soylu, ayrı bir meclis aç; zenginler, eşraf, âyan beraber bir yerde oturalım, bu avam takımının arasına bizi sokma.” diyorlar, ayrı meclis istiyorlar. Bu âyet onun için indi. Allahu Teâlâ hazretleri;

“Resûlüm! Sen onların yanında ol, ötekilerin yanına gitme.” diyor

Ve onları nasıl anlatıyor?

Gece gündüz Rablerine münâcaat halinde, dua halinde insanlar. Bir de “tırnak içine alıp altını çizdim” dediğim bir kelime var:

يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

Yürîdûne vecchê. “Allah'ın kendisini istiyorlar, zâtına âşıklar.” Bu *yürîdûne* fiili Kur'ân-ı Kerîm'de başka yerlerde de geçiyor:

مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا

Minküm men yürîdü'd-dünyâ. “Sizin bir kısmınız dünyayı ister.”

وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الآخِرَةَ

*Ve minküm men yürîdü'l-âhirete.*² “Bir kısmı da âhireti ister.”

Evet, insanlardan kimisi maddecidir, menfaatçidir, dünya hesabı yapar, bu hayatın hesabını güder. Bunlar makbul değil!

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ

*Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ ve mâ lehû fi'l-âhireti min halâk.*³ “Âhiretten nasipleri yok.”

Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ. “Yâ Rabbi! Dünyada ver, zengin olalım; köşkümüz, yalımız, arabamız, paramız, mülkümüz, saltanatımız, etrafımızda avânemiz olsun.”

² 3/Âli İmran, 152.

³ 2/Bakara, 200.

Ve mâ lehû fi'l-âhireti min halâk.
“Âhirette bunlara bir hisse, bir nasip yok.”

Ama bir kısmı da var; “Yâ Rabbi! Biz zayıfız; bize dünyada da ver, âhirette de ver.”

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً

*Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten.*⁴ “Dünyada da ver, âhirette de ver.”

Tabi biz Allah'ın kuluyuz, Allah'a muhtacız. Her şeyimizi Allah veriyor.

Vücûd, cûd-ı ilâhî; hayât, bahş-i kadîm.
“Varlığımız Allah'tan, hayat Allah'ın ikramı.”

Her şeyimiz O'ndan. Evet, isteriz. Kimisi dünyayı, kimisi âhireti isterken;

مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ

العقبى

Minküm men yürîdü'd-dünyâ ve minküm men yürîdü'l-ukbâ diyelim biz, âhireti ukbâya çevirelim.

⁴ 2/Bakara, 201.

وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْمَوْلَى

Ve minküm men yürîdü'l-Mevlâ. “Bir de Mevlâ’yı isteyenler var.”

İşte bunlar Allah’ın methettiği ashab, işte bunlar mutasavvıflar. Resûlullah’a; “Onlarla beraber ol, onları ‘zayıf, miskin, fakir, hırkası yamalı’ diye hor görenlerin yanına gitme, onların tarafını tutma, bu taraftan ayrılma!” deniliyor. Dikkat ederseniz bu Kur’ân-ı Kerîm’de bir delil.

Aynı şekilde başka bir âyet-i kerîmede de şöyle buyrulur:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

*Ve lâ tadrudi'l-lezîne yed'ûne Rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşıyyi yürîdüne vecchêhû.*⁵ “Allah’ın zât-ı pâkini, vech-i pâkini isteyen, gece gündüz O’na niyaz halinde olan insanları yanından kovma, tard etme!”

⁵ 6/En’am, 52.

Allah onları yine koruyor, yine onlara teveccüh ediyor.

Sonra, Allahu Teâlâ hazretleri Peygamber Efendimiz'e emreylemiş, buyurmuş:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ

*Ve mine'l-leyli fe-tehecced bihî nâfileten lek.*⁶ “Geceleyin kalk, Allahu Teâlâ hazretlerine ibadet eyle. Uykuyu terk et, ibadete teveccüh eyle.”

Başka bir âyet-i kerîmede de şöyle buyurulmuş:

وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا

*Ve tebettel ileyhi tebtîlâ.*⁷ “Dünyayı terk edip dünyaya karşı zâhidâne bir müstağni duygu ile âhirete yönel, Allah'a yönel.”

Bu, bir! Dünyaya metelik vermemek, âhirete yönelmek. Bu da tasavvufî bir görünümdür.

⁶ 17/İsrâ, 79.

⁷ 73/Müzzemmil, 8.

Sonra, bir âyet-i kerîmede Peygamber Efendimiz zevcelerine şöyle hitap ediliyor:

وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالِدَارَ الْآخِرَةَ

*İn küntünne türidna'l-lâhe ve resûlehû ve'd-dâre'l-âhirete.*⁸ “Ey Resûlullah’ın zevceleri! Eğer siz Allah’ı seviyor Allah’ı istiyorsanız, Resûlullah’ı seviyor Resûlullah’ı istiyorsanız, âhireti tercih ediyorsanız, dünya metaında gözünüz yoksa o zaman şöyle hareket edin.” diye ihtar ediliyor.

Sonra yine Kur’ân-ı Kerîm’de, âhirette insanların durumu anlatılırken şöyle buyuruluyor:

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ يَوْمَ لَا يُنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ
بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

*Yevme lâ yenfeu mâlün velâ benûn, illa men eta'l-lâhe bi-kalbin selîm.*⁹ “O günde, âhirette insanların malları, zenginlikleri,

⁸ 33/Ahzab, 29.

⁹ 26/Şu’arâ, 88-89.

kavim kabilesinin kalabalık olması fayda vermeyecek.”

Mafya çetesi olması; kabilesinin, arkasının, partisinin, grubunun kuvvetli olması fayda vermeyecek.

Allah’ın divanında ne fayda verecek? Kim fayda görecek?

İllâ men eta’l-lâhe bi-kalbin selîm.
Arapça bilenlere bir not; burada *bi*, *ba’-ı tâdiyedir*. Yani lazım geçişsiz fiili, geçişli yapıyor.

“Ancak Allah’a selim bir kalp götürenler kurtulacak, onlar müstesna.”

Yoksa para pul fayda vermeyecek, kavim kabile fayda vermeyecek. Yalnızca selîm bir kalp.

Selîm ne demek?

“Selamette olan”

Nereden selamette olan?

Hastalıklardan berî olan, sıhhatli olan, selamette olan bir kalp.

Bu ne demek? İnsanın kalp hastası olmaması mı demek?

“Doktora muayene oldum damarlarımda kireçlenme yokmuş, kalbim normal atıyormuş, kalbim sağlamış.”

Hayır, bu değil! Kalp, “gönül” demek. Allah’a sapsağlam, tertemiz, pırıl pırıl bir gönül götürenler âhirette fayda görecekler; para pul fayda vermeyecek.

Bu neyi gösteriyor?

Gönlün temiz olmasının önemli olduğunu gösteriyor. Gönlü temiz olanların kıymetli olduğunu gösteriyor. Tasavvufun önemli olduğunu gösteriyor.

Allahu Teâlâ hazretleri müslümanlara şöyle buyuruyor:

“Ey Müslümanlar! Bak İslâm geldi, peygamber geldi, dini biraz öğrendiniz.”

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ

Elem ye’ni li’l-lezîne âmenû en tahşaa kulûbühüm. “İman edenlerin kalplerinin Allah’a teveccüh etme zamanı daha gelmedi mi?”

“Hâlâ uyanmayacak mısınız? Mü’minler için Allah’a yönelme, gönlün Allah’a saygıyla

eğilmesi, bağlanması zamanı daha gelmedi mi?
Hala olgunlaşmadılar mı?”

Üzerlerinden zaman geçip de;

فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ

*Fe-tâle aleyhimü'l-emedü fe-kaset kulûbühüm.*¹⁰ “Allah’ın emrinin gelmesi üzerinden biraz zaman geçip heyecan sönüp de kalbi kaskatı olan eski ümmetler gibi mi olacaksınız? Onlar gibi olmaktan kurtulamayacak mısınız?”

Allah’ın emri insanlara geliyormuş ama demek ki heyecan kaybolabiliyormuş; kalp, kasvet bağlayabiliyormuş, taş gibi olabiliyormuş, bazen taştan da katı olabiliyormuş. Demek ki böyle olmaması lazımmış.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz buyuruyor ki;

“İnsanın vücudunda bir et parçası vardır. O güzel, iyi, sıhhatli olduğu zaman bütün

¹⁰ 57/Hadid, 16.

vücut sıhhatli olur. Bozuk olduğu zaman bütün vücut bozuk olur. İşte o kalptir.”

Yani gönül. İnsanın gönlü iyi oldu mu o insan bütünüyle iyi insan olur; gönlü fesat oldu mu, kötü oldu mu o insan kötü insan olur; anarşist olur, terörist olur, haydut olur, hırsız olur, zalim olur, gaddar olur. Kalp önemli.

İşte bunlar, Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîfte bir insan nev’ini, cinsini tarif ediyor; kalbi yumuşak olacak, Allah’ı sevecek, halis muhlis olacak, dünyaya meyletmeden âhirete rağbet edecek. İşte bu, Peygamber Efendimiz’in zamanındaki tasavvufî hayat!

d. Peygamber Efendimizin s.a.s. Hira Mağarasındaki Tasavvufi Hali

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz günlerce Hira mağarasında tek başına ibadet etmiyor muydu? Vahiy ilk olarak ona orada gelmedi mi?

Bilmiyorum içinizde Hira mağarasını görenler var mıdır? Oraya çıkanlar var mıdır?

Herkes çıkamaz. Tırmanmak bir buçuk saat sürüyor. Öyle müthiş bir dağ, Mevlevî külahı gibi sivri. Öyle yerlerinden geçiyorsunuz

ki aşağı baktığınız zaman tyleriniz ürperiyor; uğurum, uğsa insanın paręası kalmaz. Emekleyerek gidiyorsunuz. Rzgr esiyor, uğacak gibi oluyorsunuz. Nihayet bir buçuk saat sonra yukarı ęıkıyorsunuz. Vahşi hayvan bile ęıkamaz, kimse ęıkamaz oraya. ęıkıyorsunuz ama öyle güzel bir yer ki; Resûlullah Efendimiz yle güzel bir yer seğmiş ki aşk olsun.

Hem de o kadar enteresan bir yer. Bir kere mağara kısmına girdiğinizde mağaranın dibi görünmüyor, kıvrılıp gidiyor. Oradan bu tarafa sanki hava klima cihazı varmış gibi bir serin hava geliyor. Normalde ęok sıcak, cayır cayır, 45-50 derece sıcaklık var. Yukarıya ęıktıđınızda sıcaklık tesir etmiyor, bir latif hava geliyor. Güzel bir yer. Mağarası güzel. Kayaların altından, arasından geçiyorsunuz; düz, masa gibi, halı gibi bir kayaya geliyorsunuz. Oradan bakıyorsunuz; Allah Allah! Kâbe-i Müşerrefe tam karşınızda, görünüyor. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz, yle güzel bir yer seğmiş ki gözü Kâbe-i Müşerrefe'de, gnl Rabb'l-lemn'de.

Peygamber Efendimiz oraya giderdi. Hz. Hatice validemiz ona bazen su ve yiyecek götürürdü. Efendimiz iki üç gün orada kalırdı. Tabi Kureyş'in, Mekke'nin ahalisi bu durumu garipsemişlerdi; "Muhammed Rabbine âşık oldu." diyorlardı.

İşte tasavvuf bu aşktır, Allah'a âşık olmaktır. Demek ki Resûlullah birinci, en yüksek, beş yıldızlı, sonsuz yıldızlı numune. Sahabe-i kirâm harika numuneler. Ondan sonra da o hayat devam etmiş.

Kur'ân-ı Kerîm'de tasavvuf başka nasıl geçer?

Onlarca, yüzlerce âyet-i kerîmede geçer. "Takvâ" diye geçer. *Yâ eyyühe'l-lezîne âmenü't-tekullâh*¹¹ diye geçer; "Ey iman edenler! Takvâ ehli olun, muttakî kul olun, Allah'tan korkun." diye geçer.

Başka nasıl geçer?

"İhsan" kelimesiyle geçer. "Muhsin kullar" diye geçer.

¹¹ 2/Bakara, 278; 3/Âl-i İmrân, 102; 5/Maide, 35; 9/Tevbe, 119; 33/Ahzab, 70; 57/Hadid, 28; 59/Haşr, 18.

Muhsin kul ne demek?

“Bir şeyi güzel yapan.”

Neyi güzel yapan?

“Allah’a karşı vazifelerini, kulluğunu güzel yapan.”

İhsan nedir?

ان تعبد الله كأنك تراه فان لم تكن تراه فانه

يراك

En ta’büda’l-lâhe ke enneke terâhü fe in lem tekün terâhü fe-innehû yerâke. “İhsan, Allah’ı görüyormuşçasına O’na ibadet etmektir. Çünkü sen O’nu göremiyorsan da O seni görüyor.” O senin yanında, O seni görüyor, her şeyini biliyor. İşte o şuurla ibadet etmek.

Demek ki Kur’ân-ı Kerîm’de “takvâ” diye geçiyor, “ihsan” diye geçiyor. “İhlâs” diye geçiyor.

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

*Vemâ ümirû illâ li ya'budu'l-lâhe muhlisîne lehü'd-dîn.*¹² “Dini ihlâsla yapmak; Allah’a dindarlığını ihlâsla, katıksız, sâfi, som altın gibi, som ayar yapmak.”

“Ihlâs” diye geçiyor, *muhlisîne lehü'd-dîn* diye geçiyor, *muhsinîn* diye geçiyor, *muttakî* diye geçiyor.

Lise tahsilli adam! Niye bunları bilmeden abuk sabuk konuşuyorsun; “tasavvuf sonradan çıktı” sanıyorsun; “tasavvuf İslâm’dan başka bir din” diyorsun?

İşte tasavvuf. İşte Resûlullah’ın hayatı, takvâsı, isti’nâsı, zühdü, tebettülü, teheccüdü, dünyaya rağbet etmemesi, Mevlâ’yı özlemesi. İşte Mevlâ’yı isteyen insanlar, gece gündüz Rabbine münâcaat eden insanlar, Allah âşıkları! İşte Kur’ân-ı Kerîm’de, hadîs-i şerîfte tasavvuf.

¹² 98/Beyyine, 5.

e. Tasavvufun Bir Başka Tanımı

Tasavvuf; “nefsi terbiye etmek, kalbi tasfiye etmek” yoludur. O da Kur’an’da:

Kad eflaha men zekkâhâ diye geçer. Başka âyet-i kerîmede *tezekkâ* diye de geçiyor: “İnsanın kendisinin kötülüklerini atması, kendisini temizlemesi.” Nefsi, “insanın kendisi” demek.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

*Kad eflaha men zekkâhâ. Fe-kad hâbe men dessâhâ.*¹³ “Nefsini temizleyebilen, pâk eyleyebilen, kötü huylarını atabilen, iyi bir nefis haline getirebilen, kişilik kazanabilen felah bulacak. Bunu yapamayan pişman olacak, perişan olacak.” diye bildiriyor. İşte nefsin terbiyesinin yolu; tasavvuf!

Sonra, tasavvuf güzel ahlâk! Kötülükleri atınca, iyilikleri iktisab edince insan güzel huylu bir insan oluyor; tatlı dilli, cömert, merhametli, yardımsever, affedici, vefalı, şükürlü, sabırlı bir insan oluyor. Güzel huy da Kur’ân-ı Kerîm’den. Kur’ân-ı Kerîm, âyet âyet

¹³ 91/Şems, 8-9.

ahlâk. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ahlâk timsali.

Hız. Aîşe validemize sordular:

“Resûlullah’ın ahlâkını anlatır mısınız? Resûlullah’ın ahlâkı nasıldı?”

Zor bir soru sordu. Biz bazen konuşma yapıyoruz; bir soru geliyor, günlerce konuşulacak zor ve uzun bir konu.

Resûlullah’ın ahlâkı nasıldı?

Âişe-i Sıddıka annemiz, validemiz diyor ki;

“Sen Kur’ân-ı Kerîm okumaz mısın mübarek, müslüman?”

“Okurum yâ Âişe.”

Tamam, okuyorsan tarifi kısaca şu:

كان خلقه القرآن

Kâne hulûkuhü’l-Kur’ân. “Resûlullah’ın ahlâkı Kur’an idi.”

Neden?

Çünkü Resûlullah kendisine inen âyetleri önce kendisi uygulardı, ondan sonra ashabına söylerdi.

Kur'ân-ı Kerîm'in mücessem tefsiri nedir?

Resûlullah'tır.

Mufassal tefsiri nedir?

Resûlullah'ın sünnetidir, Peygamber Efendimiz insanlara Kur'ân-ı Kerîm'i âyet âyet öğretti. Sünnet-i seniyyesi odur. Binaenaleyh güzel ahlâk Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinde görülüyor, Resûlullah'ın hayatında mücessemleşiyor; gözle görülür, elle tutulur bir hale geliyor. Güzel ahlâk o!

Onun için “tasavvuf nedir?” diye soranlara cevap verenler bazen tasavvufu “güzel ahlâk” yönüyle tarif edici cevaplar vermişlerdir. Benim hoşuma giden tabirlerden, tariflerden birisi, manzum bir tarif şöyle:

Diyor ki şair:

Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır.

*Gül-i gülzâr olup hâr olmamaktır.*¹⁴

“Tasavvuf insanlara dost olmaktır, yâr olmaktır ama yük olmamaktır, ensesine binmemektir, istismar etmemektir.” *Bâr*, “yük” demektir. “”

“Gül bahçesinin gülü olacak ama diken olmayacak. Kimseye batmayacak, kimseyi incitmeyecek, kimseyi acıtmayacak, ‘illallah’ dedirtmeyecek.” Evet, “güzel ahlâktır.”

f. Tasavvuf Marifetullah’tır

Sonra, tasavvuf “mârifetullah”tır. Tasavvuf, “Allah’ı çok yakından tanımak; Allah’ı bilme, Allah’ı sevme ve Allah tarafından sevilmedir.” Onun için erbâb-ı tasavvufun çoğunun en çok bahsini ettiği konu aşk konusudur, sevgi konusudur.

Ama *aşk-ı hakîki*, *ışk-ı hakîki* “hakiki aşk!” Aşkın hakikisi; “İnsanların Allah’ı sevmesidir.” Çünkü her türlü güzelliğin sahibi Rabbü’l-âlemîn’dir. Her türlü güzelliği yaratan Allah’tır. İnsanın gözünden perde kalktı da o güzellikleri gördü mü aklı başından gider,

¹⁴ İzahı ile birlikte metnin tamamı için bk. Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 568-573.

Allah âşığı olur. Onun için; *aşıkâ Muhammedün Rabbehû*. “Muhammed Rabbine âşık oldu.” diyorlar. Onun için evliyâullahın hepsinin sıfatı âşıktır, muhibdir; öyle gelmiştir.

Bu bakımdan tasavvuf İslâmî ilimlerin en şereflişidir, en önde gelenidir, en önemlisidir, en vazgeçilmezidir. İnsan Kur’ân-ı Kerîm’i kekeleyerek okuyabilir ama kulluğunu tökezleyerek yapamaz! Kulluğu tökezleyerek yaptı mı günaha girdi mi cezasını çeker. Zerre kadar hayır işleyen karşılığını görecektir, zerre kadar şer işleyen cezasını çekecektir. Hiçbir şey boş kalmayacak. Şu güneşin vurduğu zaman güneşin şuasında uçuşan toz zerrelere kadar bir şer bile olsa âhirette onun hesabı var. Binaenaleyh âhîret işi oyuna gelmediği için tasavvuf çok mühimdir. Âhîretin şakası yoktur. Âhîret imtihanını başaramamanın ikmalî yoktur! Sınıfta kalmak, cehenneme düşmek demektir. Ya geçeceksin ya geçeceksin! Başka çaresi yok. Düşün mü olmaz!

O bakımdan tasavvuf çok önemli bir ilimdir; size de gereklidir, bize de gereklidir. Eskiden de gerekliydi, şimdi de gereklidir. İstikbalde de gerekli olacak. İslâm’dan önce

de tasavvuf vardır. Daha önceki dinlerde de vardır. Yunan tasavvufu vardır, yahudi tasavvufu vardır, hıristiyan tasavvufu vardır, Hint tasavvufu vardır.

Çünkü insanoğlu aynı çamurdan, aynı mayadan yaratılmıştır; meziyetleri, kusurları, o kusurların izalesinin yolu aynıdır. İnsanoğlu evvelden beri aynıydı. Son zamana kadar ve dünyanın sonuna kadar da aynı. Ruhu vardır, nefsi vardır, şeytan vardır, zaafı vardır, dayanamaz; “kendimi tutamadım, şeytana uydum, ne yapayım, elimden bir kaza çıktı, yapıverdim işte” der. Zaafı vardır. Onun terbiyesi de aynı şekildedir. Onun için eskiden de her gerçek ilâhî dinde bu yol vardır ama bozulmuştur. Dinlerin bozulması gibi dejenere olmuştur. Onun için tasavvuf, İslâm’da en güzel örneğini ortaya koymuştur.

Bir şeyi ispatlamış oluyoruz; tasavvuf uydurma, sonradan birtakım insanların ortaya çıkardığı başka bir felsefe, başka bir yol veya ekol değildir. Tasavvuf İslâm’ın kendisidir, özüdür, aslıdır, yaşanmasıdır, yaşanmasından hâsıl olan görünüm ve manzaradır. Tasavvuf

budur! Onun için bilmeden kimse tasavvufa sataşmasın! İşte delilleri bu.

Tasavvufu kısaca böyle anlattık. Uzun da anlatabiliriz. Tasavvufun konuları çeşitlidir ve çok zevklidir. İhtiyacınız olan çok önemli bilgiler ve onlara ait bölümler vardır. Ama ne yapalım ki zamanımız dar. Bazı şeyleri çabuk geçmek zorundayız. Tasavvuf, İslâm'ın özü ve İslâm'ı en iyi yaşamak isteyen insanlar tarafından İslâm'ın uygulanışı. Sıradan insan değil cahil, gafil, dünyaperest insan değil; tam âhiret ehli insanların, İslâm'ı gönlünce ve tam uygulamak isteyen insanların İslâm'ı uygulamasıdır. O bakımdan tasavvuf, İslâm'ın ta kendisidir.

“İslâm nedir?” dersin,

“İslâm eşittir tasavvuf” demek lazım.

“Tasavvuf başka, İslâm başkadır; tasavvuf gayr-i İslâmî'dir.” demek çok büyük cahilliktir, çok büyük iftiradır, yol kesip insan yanıltmadır. Hak yolun önüne çıkıp insanlara ‘buradan gideceksin’ deyip de uçuruma götürmektir, yanlış yol göstermektir, arabaları uçurumun içine yuvarlamaktır.

g. Yunus Emre Kimdir?

Gelelim Yunus Emre konusuna.

Muhterem kardeşlerim!

Yunus Emre bir kişi değildir, birkaç tanedir.

Şu yirminci yüzyılın insanları, bizden bir asır, iki asır üç asır önceki insanlar onu tanıyorlardı.

Biz nereden tanıyoruz?

İlâhilerinden tanıyoruz; bir. İkincisi, birtakım eski tarihî eserlerde “Yunus” diye bir zâtın güzel halleri, menâkıbı, menkabeleri anlatılıyor. Oradan “böyle bir mübarek zât varmış” diyoruz, seviyoruz. Mübarek, oduncuymuş ama çok değişik bir insanmış, çok zarıfmış, çok vefalıymış.

Şeyhinin tekkesine 40 kırk yıl odun taşımış da eğri odun getirmemiş. Hep doğru odun getirmiş.

“Niye hiç eğri odun getirmiyorsun da hep muntazam, tornadan çıkmış gibi güzel odunlar getiriyorsun?” diye sormuşlar.

“Bu dergâha odunun bile eğrisi yakışmaz, nerede kaldı insanın eğrisi.” demiş.

Tabi hoşumuza gidiyor, bakıyoruz ki mübarek ârif, sözü güzel -oduncu ama sözü hiç oduncu gibi değil mücevherci gibi cevher satıyor sanki- ağzından dürr ü mercan saçılıyor. Seviyoruz. İlâhilerinden biliyoruz, seviyoruz. Çocuk da, hanım da, bey de biliyor.

Bir de birtakım eski kitaplarda, “Yunus diye birisi yaşamış.” diye söyleniyor, menâkıbı da anlatılıyor.

Bu menâkıbların en önemlilerinden birisi Hacı Bektâş-ı Velî menâkıbnâmesidir. Hacı Bektâş-ı Velî menâkıbnâmesi gibi başka menâkıbnâmeler vardır. Ama malzeme aşağı yukarı hep aynıdır, aynı kaynaktır. Oralarda “Yunus” diye bir zât ile Hacı Bektâş-ı Velî’nin konu edildiğini görüyoruz.

Bir kıtlık senesinde Hacı Bektâş-ı Velî’ye oduncu Yunus gelmiş. Ne götürsün zavallı; dağdan, kimsesiz arazilerden alıç toplamış, onu götürmüştü. Herkesin rağbet etmediği, şöyle ipe dizilen basit bir meyve; onu toplamış. Yiyecek yok, buğday yok. Buğday istemeye gitmiş. Şeyh efendi, Hacı Bektâş-ı

Velî hazretleri de ona bakmış, beğenmiş. Takılmış, şaka yapmış, imtihan etmiş. demiş ki;

“Sana buğday mı vereyim himmet mi edeyim? Ne istersin, hangisini istersin?”

Adamcağız eşeğine alıcı yüklemiş, evde çoluk çocuk aç, buradan buğday alacak, götürülecek de ekmek yapılacaktır, yenilecektir. “Himmet” denilen şeyin ne olduğunu da bilmiyor. demiş ki;

“Ben buğday isterim.”

“Bak, iyi düşün, istersen alıcının her tanesi için bir başka himmet edeyim.”

“Yok ben buğday isterim” demiş.

“O zaman şuna buğdayını verin, gitsin.” demiş. Uzun hikâyeler.

Tabi bunların hepsi güvenilir hikâyeler değil.

Acaba hakikaten böyle demiş mi? Acaba hakikaten böyle şeyler olmuş mu?

Bunları iki asır sonra onbeşinci yüzyılda yaşamış birileri yazmış. Tevatür olabilir,

uydurma olabilir, hayal olabilir, mübalağa olabilir; tam güvenemiyoruz.

Acaba gerçekten Yunus diye bir insan yaşamış mı?

Evet. Bir de *er-Risâletü'n-nushiyye* diye bir kitabı var. Orada hem adı var hem de kitabı yazış zamanıyla ilgili bir satır var. Hicrî 707, miladî 1307 tarihinde bu eseri yazdığını kaydediyor. Tamam, işte elimize bir vesika geçti; bir ipucu, bir parmak izi bulduk. “Yunus” diye bir şahıs var, eseri var. Muhtelif alimler neşretmişler. Ben bir tanesini getirdim, size gösterebilirim. İşte *Risâletü'n-nushiyye*, tenkitli metin, “Dr. Mustafa Tatçı” diye bir genç alim hazırlamış. Güzel.

Tabi isim yanlış. Arapça’da *Risâletü'n-Nushiye* şeklinde yazılmaz, *er-Risâle* olur. Nushiye “elif lâm”lı olduğu için risâle kelimesinin de ‘elif lâm’lı olması lazım. Çünkü mârifelikte, nekrelikte, harekede sıfat mevsufuna tam uyar. Yanlış. Neşretmiş ama daha ismi doğru tespit edememiş.

Yunus’u anlamak için çok şeyler bilmek lazım! Yunus’u anlamak kolay bir şey değil.

Yunus'u tam anlatmak istiyorsan, doğru söylemek istiyorsan Arapça bileceksin, İslâm'ı çok iyi bileceksin. İslâmî ilimleri iyi bilmeyen Yunus'u anlayamaz. Kendi keyfine göre eğip büküp anlatır, eğri ayna gibi aksettirir. Eğri ayna insanı ya şişman gösterir ya zayıf gösterir, ya uzun gösterir ya kısa gösterir; kafasını armut, göbeğini davul gibi gösterir. Bozuk ayna tam görüntü vermez. Arapça bilecek, İslâmî ilimleri bilecek, Farsça bilecek, İslâm kültürünü bilecek, peygamberler tarihini bilecek, tasavvufu bilecek, Türkçe'yi bilecek!

“Hocam, biz Türk değil miyiz, Türkçe bilmiyor muyuz?”

Tabi bilmiyorsun. Yunus'un şiirlerini ben sana tam onun kullandığı kelimelerle söylesem Arapça tercüme eder gibi anlatmam lazım. Kolay değil! Yunus'un dili onüçüncü yüzyılın dili, sen şimdi yirminci yüzyıldasın. Dil durmaz ki nehir gibi akar, değişir. Telaffuz değişir, kaideler değişir, kelimeler değişir. Onun için o devirdeki mânasını bilmek lazım. Onu bilmeyince olmaz.

Sevdiği için Yunus hakkında herkes eline kalemi almış, bir şeyler yazmıştır. Ama

bunların çoğu yanılmıştır. *Divan*'ını neşretmişlerdir, hatalarla doludur. *Divan*'ı hatalı toplanmıştır, hatalı tespit edilmiştir, hatalı yazılmıştır. Açıklamalar yapanlar var; mübarek insanlar, güzel iyi bir şeyler yapıyorlar, Allah razı olsun, sâyleri meşkûr olsun ama izahları hatalıdır.

Hariçten gazel atmakla bu iş olmaz. Bir insan tasavvufun içinde değilse Yunus'u anlayamaz. Anlayamadığı için de edebiyat kitaplarında okuduğu kadar, yamuk, eğri büğrü, bildiği kadar anlatmaya çalışır, hata eder.

Yunus hakkında büyük alim Fuat Köprülü hata etmiştir, Abdalbaki Gölpınarlı hata etmiştir. Profesör Burhan Toprak çok hata etmiştir. İsimlerin hepsini söylemeyeyim. Bunlar profesör olduğu için söylüyorum; çok hata etmişlerdir.

Neden?

Çünkü tam ehli değil. Mühim olan hataların bazılarına temas edeceğim.

Yunuslar bir tane değildir. Bir meşhur Yunus çıkmış, sevilmiştir. Ondan asırlarca

sonra gelen başka Yunuslar da vardır. Belki onun şiirlerini sevip onun şiirleri vadisinde şiir yazanların şiirleri de ona katılmıştır. Böylece “Yunus ilâhileri” diye karşınızdaki olan ilâhiler tek bir Yunus’un değildir. Muhtelif asırlarda yaşamış Yunus isimli başka başka insanların eserleridir.

Aynı durum Orta Asya’da Yunus’tan bir asır önce yaşamış olan pîr-i Türkistan Ahmed-i Yesevî hazretlerinin şiirlerinde de vardır. Ahmed-i Yesevî hazretlerinin şiirlerine *hikmet*, şiirlerinin toplandığı kitaplara da *Dîvân-ı Hikmet* deniliyor. *Dîvân-ı Hikmetler*, muhtelif Yesevî dervişlerinin şiirlerinin toplandığı bir antolojidir. Tek Ahmed-i Yesevî’ye ait değildir.

Ne yapmak lazım?

Ayrırmak lazım, ayıklamak lazım.

Nasıl ayıklayacağız?

Dedektif gibi çalışacağız. Bu ince bir iştir. Buna “edisyona kritik ilmi, tenkitli metin ortaya koyma ilmi, edebiyat tarihçiliği” derler. Zor bir iştir. Nasıl hadisçiler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz’in hadislerini

ağzından çıktığı gibi yalansız, eksiksiz, ilavesiz rivayet etmek için hadis ilmini ortaya koymuşlar; rivayet zinciri var, senedi var, tenkitleri var. Öyle olması lazım ama öyle olmamış, hadisler kadar kuvvetli tespit edilmemiş. Onun için edebiyat tarihçisinin işi zor ve birçok eksikleri var.

Bir Yunus, Mevlânâ'ya yakın zamanda yaşamış. Mevlânâ'dan biraz sonra yaşamış. Mevlânâ hazretleri ondan daha yaşlı. Hacı Bektâş-ı Velî biraz daha yaşlı. O Yunus biraz daha genç. Ama birbirlerini görmüşler.

Bu Yunus'a ne diyoruz?

“Mevlânâ'nın, Hacı Bektâş-ı Velî'nin çağdaşı olan Yunus” diyoruz. Tamam, bir bu Yunus var.

Yunuslar'dan bir tanesi de; çatır çatır, net olarak ispat edebildiğimiz bir Yunus da, Âşık Yunus. Bu da asıl Yunus'tan 150-200 yıl sonra yaşamış. Bunun da şiirlerinde adını andığı şahıslardan kime bağlı olduğunu anlıyoruz. Dilinden fark ediyoruz. Nasıl Karadenizli'yi fark edersiniz, nasıl göçmeni fark edersiniz. “Tübe vallah” dediği zaman, “ha bu göçmen” dersiniz. “Cel cel” dediği

zaman “bu Karadenizli” dersiniz. “Vallah şöyle oldu, böyle oldu” der, “ha bu Diyarbakırlı” dersiniz. O Yunus’un dili başkadır, öteki Yunus’un dili başkadır. Dilinden anlayabiliyoruz, şiirlerinin içinde bahsi geçen şahıslardan anlıyoruz. Bir bu Yunus var, bir de Bursa’daki Emir Sultan hazretlerinin dervişi Yunus var. Şiirlerinde Emir Sultan’ı methediyor. İşte o Yunus ikinci Yunus, Bursalı Yunus. Biraz sonra onu da anlatacağım. Meşhur olarak bu iki Yunus var.

Daha başka Yunuslar var. Karamanlı Yunus var, Sivrihisarlı Yunus var. Nallıhan’da, Kula’da başka Yunuslar var, Yunus adında kimseler var; onlar da şiir yazmış. Sonradan gelen insanlar o Yunus’u bizim eski Yunus sanmışlar. Aslında “o ben eski Yunus’um” diye iddia etmemiş ama sonraki insanlar karıştırmış.

Şimdi gelelim günümüze.

Bugün sizin kitaplarınızı takip ettiğiniz, hayatını bildiğiniz insanlardan ismi aynı olan kimseler yok mu?

Çok. Mesela Mehmet Aydın var.

“Hocam tanıyorum, Mehmet Aydın.”

Hangi Mehmet Aydın’ı tanıyorsun?

“Profesör Mehmet Aydın.”

Hangi Profesör Mehmet Aydın’ı tanıyorsun?

Bizim İlâhiyat fakültesinde iki tane vardı. Birisi şimdi Bursa İlâhiyat’ın dekanıdır, birisi Konya'dadır. Birisi dinler tarihçisidir, birisi İslâm felsefesi profesörüdür. İki de Mehmet Aydın. Biz “Elazıglı Mehmet Aydın, Konyalı Mehmet Aydın” derdik.

Çok meşhur iki tane Lütfü Doğan var. İki de Diyanet İşleri başkanı. Her şeyi aynı. Ankara müftülüğü yapmış, o da yapmış. Ankara müftü muavinliği yapmış, o da yapmış. Ankara’da vaizlik yapmış, o da yapmış. Senatörlük yapmış, o da yapmış. Diyanet İşleri başkan yardımcılığı yapmış, o da yapmış. Diyanet İşleri başkanlığı yapmış, o da yapmış.

Nasıl ayıracağız?

Dr. Lütfü Doğan, doktorsuz Lütfü Doğan. Ama millet karıştırıyor. Doktor olmayana “doktor” diyor, bazen doktor olana “doktor demiyor.” İsmi “Lütfü Doğan Bey” diye

yazıyor. Artık bunların mektupları birbirlerine karışmış.

Biz nasıl ayırıyoruz?

“Kelkitli Lütü Doğan, Ermenekli Lütü Doğan” diye ayırıyoruz.

İşte Yunuslar böyle karışmıştır. İki tanesi çok kesin. Alimlerin ispat ettiği şekilde bir Bursalı Yunus var, bir eski Yunus var. Şeyhlerinden ayırabiliriz. Eski Yunus Taptuk Emre’ye bağlı, Taptuk Emre'nin dervişı. Bursalı Yunus, Emir Sultan’ın dervişı. Ondan bir buçuk asır sonra yaşamış. Birisi 1320 tarihinde vefat etmiş. Diğeri için 1443 veya 1438 tarihi veriliyor. Vefatları arasında iki asır fark var.

O halde ne yapalım, “Yunus Emre’de Tasavvuf”u nasıl anlatalım?

Şöyle anlatalım: Birinci Yunus’da tasavvufu anlatalım. İkinci Yunus’u kısa geçelim. Veya ikinci Yunus’u önce kısaca anlatalım, birinci Yunus’a dönelim.

İkinci Yunus’un dili, rahat anlayacağınız dildir. Bugünkü dile yakındır çünkü Bursalıdır. Ötekisinden iki asır sonra, Osmanlı hayatı

yerleştikten sonra şiir yazan bir kimsedir.
Onun şiirlerini anlarsınız, sadedir. Mesela ne
diyor?

Kâbe'nin yolları bölük bölüktür.

Benim ciğerim delik deliktir.

Bu dünya dedikleri bir gölgeliktir.

Aman Kâbem, canım Kâbem,

Varsam sana, yüzüm sürsem.

Bu kim?

“Bursalı Yunus.”

Bak hemen anladın.

“Sözlerini rahat anlıyorum.”

Başka?

Şol cennetin ırmakları,

Akar Allah deyu deyu.

Çıkmış İslâm bülbülleri,

Öter Allah deyu deyu.¹⁵

Uzun bir şiir. “Anladım.”

¹⁵ Bk. *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 167.

Anladıysan o Bursalı Yunus. Çünkü kolay anlıyorsun. Ötekisini anlamak babayiğit olmayı gerektirir. Şimdi birkaç şiirini okuyacağım, soracağım. Anlamak kolay değil. Bazı kelimeleri edebiyat tarihçileri bile hâlâ anlayamıyorlar, “acaba şu mu, bu mu” diye tereddüt ediyorlar.

Evet, sonra ne demiş Yunus?

Ah nice bir uyursun, uyanmaz mısın?

Göçtü kervan, kaldın dağlar başında.

Kervan gitti, bak yapayalnız kaldın.

Çağrışır tellallar, inanmaz mısın?

Göçtü kervan, kaldın dağlar başında.

Emir Hac göçeli hayli zamandır,

Muhabbet bizlere dindir, imandır,

Delilsiz varılmaz, yollar yamandır,

Göçtü kervan, kaldın dağlar başında.

Yunus, sen bu dünyaya niye geldin,

Gece gündüz Hakk’ı zikretsin dilin.

Evlüyâya uğramaz ise yolun,

Göçtü kervan, kaldın dağlar başında.

Evliyâ ile buluşamazsan dağ başında kalmış gibi olursun.

“Hocam, bu şiiri anladım.”

Tamam. Anladıysan işte bu Bursalı Yunus. Hem de “Emir Hac” diyor, belki orada “Emir Sultan’ı” kastediyor.

Emir hac göçeli hayli zamandır.

“Hacı Emir göçeli çok zaman oldu.” diyor. Emir Sultan’ı kastediyor. İsmi Muhammed’miş ama lakabı Emir. Şeyhini söylüyor. Tamam, bu Emir Sultan’dır. Emir Sultan’ın adını direkt olarak andığı şiirler de var. Tamam, bu Yunus, Bursalı Yunus’tur.

Şimdi gelelim araştırmacıların çoğunun yanlış olduğu bir noktayı düzeltmeye.

Bu bizim sahamızdır, burada selahiyetle konuşuyoruz! Edebiyat tarihinin hatalarını düzeltiyoruz.

Yunus Emre’den bahsedenlerden birisi Ordinaryus Profesör Fuad Köprülü’dür, büyük alimdir, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* isimli eseri güzeldir. Bir çok eseri vardır. Hepsi vukufudur, güzeldir. Ama bazı şeyler yanlış. Mesela bu Bursalı Yunus hakkında;

“Efendim, Bursa’da bir Yunus var diyorlar, bu bir asırlık bir şeydir.” diyor.

Uzun mütalaalar, deliller var; bu salonda herkesi ilgilendirmeyeceği için onları geçiyorum. Hülâsası;

“Bir asırlık bir tevatürdür. Aslı esası yoktur. Öyle şey olamaz!” diyor.

Doğru değil!

Neden?

Bir kere bir asırlık değil. Ben gittim, Bursa’daki Yunus mezarını gördüm, fotoğrafını çektim, kitâbesini doğru olarak yazdım. Bir kere Köprülü, onun tarihini doğru tespit edememiştir. Köprülü “bir asırlık” diyor.

Hicrî 1143 tarihi onun dediği gibi kısa değildir; bu bir!

İkincisi, bu kitâbe bir tecdit ve tamir kitâbesidir. Yani mezar var, mezarı tamir ederken bu kitâbe konulmuş. Hicrî 1143 tarihi tamir tarihidir, oradaki mezar daha eskidir. Binaenaleyh Yunus’un bu kabri bir asırlık, uydurma, halkın ortaya attığı, delilsiz, geçersiz bir kabir değildir.

Bu kabir, o Emir Sultan'ın dervişı olan Bursalı âşık Yunus'un kabridir. Çünkü o kabrin olduğu yer Emir Sultan'ın dergâhına yakındır; hemen karşıda, aralıktadır. Maalesef bir apartman yapılmıştır, bir apartmanın aydınlık boşluğu içindedir. Etrafı apartman; içeriye oradan giriyorsunuz. Yunus'un şânına layık olmayan bir durum. Ama hiç olmazsa kabir ortada muhafaza edilmiştir, hiç olmazsa kitâbe taşı çalınmamıştır!

Burada üç tane kabir var. Birisi Kara Abdurrezzak diye birisi olduğundan, kısaltılmış; “Karamazak” diyorlar “Karamazak semti” diyorlar. O apartmanın olduğu yer Sâdiyye tekkesiymiş, eski bir tekke. O eski tekke de geriye doğru Emir Sultan'ın tekkesi. Çünkü camiye çok yakın; mahallenin biraz ilerisinde hemen camiyle karşı karşıya. İşte o Emir Sultan'ın dervişı olan, şu bizim “şol cennetin ırmakları” ilâhisini söyleyen Yunus.

Canım kurban olsun senin yoluna,

Adı güzel, kendi güzel Muhammed.

Şefaat eyle bu kemter kuluna,

Adı güzel, kendi güzel Muhammed.

*Mü'min olanların çoktur cefâsı,
Âhirette olur zevk ü sefâsı,
On sekiz bin âlemin Mustafa'sı,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed.
Yunus ne eylesin cihanı sensiz,
Sen hak peygambersin, şeksiz gümansız.
Sana uymayanlar kalır imansız,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed.¹⁶*

İşte bu Bursalı Yunus. Ne kadar güzel!
Hemen anlayacağınız gibi söylüyor.

Neden?

Çünkü bu artık onbeşinci yüzyılın şairi,
İkinci Murad devrinin şairi. Sade Türkçe'sinden
onu anlayabiliyoruz. Binaenaleyh tamir
edilmiş olan o kabir, işte o âşık Yunus'un
kabridir. Emir Sultan'a bağlı. Emir Sultan'ın
tarikati Halvetiyye tarikatının bir koludur;
"Nurbahşiyye tarikati" deniliyor. Emir Sultan
hazretleri çok büyük bir zâttır. Hakikaten
büyük bir mübarek zâttır; alim, fazıl bir
kimsedir. Bu belki yalnız derviş olarak

¹⁶ *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 43.

kalmamış, o tekkeye şeyh de olmuş kimsedir. Şiirleri böyle akıcı, anlaşılır. Tasavvufu pırıl pırıl, berrak bir şekilde anlatıyor. Hiç sivri sözü olmayan, yumuşak, muhlis, âşık bir insandır. Tamam, işte bu bir Yunus.

Bunun tasavvufunu ayrıca başka bir konferansta inceleyelim.

Bize asıl meşhur birinci Yunus lazım. O Hacı Bektaş'la, Mevlânâ hazretleriyle yakın zamanda, onlardan az sonra yaşamış olan, rivayete göre 1320 tarihinde vefat etmiş olan Yunus.

Yunus'un doğum tarihi, ölüm tarihi belli değil. 1307'de *Risâle-i Nushiyye*'yi, yani *er-Risâletü'n-Nushiyyeyi* yazdığı tek belge. İşte o Yunus 1307'de sağ, ondan sonra 1310 olmuş, 1320 olmuş. Demek ki o Yunus, onu yazdıktan 13 yıl sonra vefat etmiş.

Şimdi, *er-Risâletü'n-Nushiyye* gösteriyor ki "alimler de ittifak ediyorlar- bu *er-Risâletü'n-Nushiyye*'yi yazmış olan Yunus ümmî değildir, alim insandır, epey bilgili bir insandır. Burada bir şeyi düzeltmiş oluyoruz. Yunus bilgili bir insandır; tahsil terbiye görmüş

bir insandır, derli toplu bir eser yazabilmiş bir insandır. O bakımdan önemli.

Bunun vefat tarihine “Âşık Yunus Emre” sözünü tarih düşürmüşler. Yani “Âşık Yunus Emre” diye eski harflerle yazıp harflerini topladığınız zaman bunun vefat tarihi çıkıyor: “843 hicrî senesi” çıkıyor. Aşağı yukarı miladî 1438’ler gibi olur.

Meşhur şairlerle ilgili biyografi eseri, terceme-i hâl kitabı yazmış olan Âşık Çelebi de onun, Bursalı Âşık Yunus’un olduğunu söylüyor, bir! Bu da bir delil. Bir de onbeşinci yüzyılda Bursa kütüphanesinde bulunan bir elyazması eser var.

Elyazması eserler çok kıymetlidir. Elyazması eserin İngilizce’sine *manuscript* diyorlar, Fransızca’sına *manuskript* diyorlar, Almanca’sına *hantşirift* diyorlar. Elle yazılmış, matbaa baskısı değil. Onbeşinci yüzyıldan, yani çok eski tarihlerden. Tarih önemli. Fatih’ten önceki devre. O eserin içinde şiirler var. Şiirleri toplamış, bir koleksiyon; *Mecmûatü’l-Eş’âr*.

Adam bu kitabın içinde şiirleri ayırıyor.

“Âşık Yunus fermâyed” “Âşık Yunus şöyle buyuruyor.” diyor.

Başka bir yerde, onun hemen yanında; “Yunus Emre fermâyed” diyor. *Fermuden, ferma*, Farsça’da “buyurmak” demek. Yani;

“Bir Âşık Yunus var” diyor, “bir Yunus Emre var” diyor.

Gördün mü?

Onbeşinci yüzyılda yazılmış olan, Bursa müzesinde, İl Halk Kütüphanesi’nde saklanmakta olan bir eserde iki Yunus ortaya konmuş.

Sen buna nasıl “uydurma” dersin? Herhalde bunu bilmediğin için dedin, değil mi?

Evet. O halde iki tane Yunus olduğu kesin. Dilinden de kesin.

Kendi ihtisasım olduğu için bir şey daha ilave ediyorum, ekliyorum: Şiirlerinin iç yapısını incelediğiniz zaman, şiirin anlamını okuduğunuz zaman tasavvufî görüşlerinden de “bu eski Yunus’tur, bu yeni, Bursalı Yunus’tur” diye ayırabilirsiniz. Görüş farkı var. Hani iki insan arasında da fark vardır. Her yiğidin bir yoğurt yiyişi olduğu gibi her tarikatın bir şekli,

bir tarzı vardır. Eski Yunus başka tasavvufî anlayıştadır, Âşık Yunus başka tasavvufî anlayıştadır; şiiri okuyunca anlarsınız.

Kısaca söylemek gerekirse Âşık Yunus, Bursalı Yunus, Emir Sultan'ın dervişi olan Yunus şeriate çok bağlı konuşur. Eski Yunus, Taptuk Emre'nin Yunus'u iddialı konuşur, pattadak bir laf söyler.

Bir kez gönül yıktın ise, şol kıldığın namaz değil.

Ben kalp kırdım, sen de kırıldın. Bazen annemizin kalbini kırarız bazen komşumuzun bazen eşimizin kalbini kırarız. İnsanoğlu bu; elinden hatalar çıkıyor.

Şimdi benim kıldığım namazlar olmayacak mı?

Olur, niye olmasın? Ama sert, yapısı sert. Birinci Yunus sert. “Bir kere bile kalp kırılmasın” istediğinden öyle diyor.

Bir kez gönül yıktın ise, şol kıldığın namaz değil.

Hadi! Namazları siliyor. Allah'ın gazabı o kadar şiddetli değil; Allah merhametli, kusuru

affediyor, ibadeti kabul ediyor. Binaenaleyh, birinci Yunus sert.

Sonra kendisini bir kaybediyor, aklı başından bir gidiyor şöyle diyor:

*Cennet cennet dedikleri birkaç köşkle
birkaç hûrî,*

*İsteyene ver anları, bana seni gerek
seni.¹⁷*

Ne diyor bak?

Cenneti küçümsüyor. Cennet neymiş? Birkaç tane köşkmüş, işte üç-beş tane de hûri imiş.

Tövbe tövbe! Yunus! Şimdi ne yaptın sen!

Böyle söylüyor:

Ha şimdi biraz toparladı. İlk başlangıcında duvara toslayacak gibi gitti, sonra fren yaptı, iyi yanaştı. “Ben seni istiyorum da, ötekileri gözüm görmüyor.” demeye getirdi. Tabi insan Allah’ı isteyince, mâsivallah gözünden silinir.

¹⁷ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 484.

“Anlıyoruz mübarek! Ama niye bu kadar sert söyledin, ödüm patladı.” diyor insan, değil mi?

Sonra ne diyor?

Yunus, bu esrar sözlerin sakın ağıâre söyleme,

*Bilmez misin cahillerin nice geçer zamânesi.*¹⁸

Bak, demek ki bir şeyler biliyor, bir şeyler söyleyecek ama sırrını herkese açmıyor. “Cahiller dedikodu yapar.” diye korkuyor. Sivri, kanaatleri sert. Tabi hacılar hocalar kızacak, şeriatçiler kızacak; “aşırısı oldu” diyecek, onun için.

Yunus bu cezbe sözlerin sakın ağıâre söyleme.

“Cezbelendiğin zaman söylediğin sözleri başkalarına söyleme” diyor. İşte birinci Yunus. Birinci Yunus’un tasavvufî anlayışı. Evet, o biraz daha iddialı.

Yunus öldü diye salâ verilir,

¹⁸ Bk. *Yunus Emre Külliyyâtı*, II, 427.

Ölen hayvan imiş, âşıklar ölmez.

Lafa bak! “Ölmem” diyor, “ölmedim” diyor, kabul etmiyor. Âşık ölmez. Yunus öldü diye minareden bağıyorlar; öldü Yunus! Kabul etmiyor. “Âşık ölmez” diyor. Öyle sağlam inancı var ki “Âşık dediğin ölmez.” diyor. Herkes ölür. Peygamber de öldü, peygamberler de vefat etti. Bu nasıl söz! Allah aşkının bir başka hayatla insana hayat verdiğini düşündüğü için temsilen “Âşık ölmez, Allah aşığı ölmez, yaşar.” diyor.

Ruhu âşıkça yaşar, nâmı yaşar, ruhaniyeti yaşar, evliyâ olarak yaşar. Öyle şeyler kastediyor, bunu söylüyor. “Âşıklar ölmez” diyor. Sert söylüyor, iddialı söylüyor ama sevimli bir iddialı.

Karadenizliler gibi. Onlar hoşumuza gidiyor.

“Haçen ben sana şöyle yaparım, böyle yaparım.”

Karadenizli'nin o heyecanlı mizacı insanın hoşuna gidiyor, seviyorsun.

“Cel cel cel. Hop dedük, pir adam ezdun.” diyor.

Daha önce söyleseydin ya, niye beni bu kadar geriye getirdin de çarptırdın?

Ama hoşuna gidiyor.

“Ha bu adam eceliyle öldü.” demiş. “Tabancayı çekecek; vurdi vurdi vurdi, vuruldi.” Herkesi öldürecek, ondan sonra kendisi ölecek; o zaman âbide yapacaklar.

Ha bu nedir?

Orada böyle küçük bir tümsek.

Bu ne?

“Ha o mi? O adam değil idi, o eceliyle öldü.”

İllaki çarpışacak da ölecek. Karadenizli'nin mizacı gibi. Yunus'un da böyle tatlı bir sertliği var. Karadenizli'ye benzemez ama eski Yunus böyle.

Evet, Yunus'u üslubundan, kullandığı kelimelerden anlarız. Anlayan anlar. “Bak işte bu eski Yunus; bunu ötekisi söylemez.” der.

Birinci Yunus'u ikinci Yunus'tan ayırt edebiliriz.

Gelelim birinci Yunus'un tasavvufî durumuna.

Muhterem kardeşlerim!

Birinci Yunus, Taptuk Emre'ye mensuptur.

Yunus Emre ile ilgili belgeler de var. Kendim atıp tutmadığımı, hepsini okuduğumu göstermek için size kitapları getirdim. Hepsi kütüphanemde var, hepsini okumuştum.

Yunus Emre'nin hakiki mezarı nerededir?

“Biz Yunus ailesindeniz” diyen insanların kitapları. Sonra Yunus'un hakiki mezarı hakkında pek bilinmeyen ama gerçeği ifade eden bir eser. Kimse bilmiyor. Herkes büyük şöhretlerin laflarının peşinden gitmiş de bu biraz kıyıda kalmış. Bu Albay Refik Soykut'un *Emrem Yunus* diye bir eseridir. Müellif bana imzalı olarak vermiştir; ben de okudum, doğru.

Yunus Emre Sivrihisarlı'dır.

Hangi Sivrihisar?

Eskişehir Sivrihisar değil. Sivrihisar sadece Eskişehir'de değil.

Sakarya kenarında?

Sakarya sadece orada değil. Bu Sivrihisar, Niğde yakınında, baktığın zaman Hacı Bektaş kasabasını görebileceğin yerde. Menâkıbnâmedeki yer isimleri, vesairesi hepsi tutuyor. Binaenaleyh, Yunus'un gerçek mezarı oradadır. Orada bir köy var, Sarıköy. Orada Taptuk Emre'nin de kabri var. İsteyen okur. Ben de ayrı bir konferansta belki uzunca anlatabilirim. Ama size belge gösteriyorum. Burada harita var. "Sarı Karaman" deniliyor, "Ziyaret Tepe" deniliyor. Gülşehir'in hemen batısında, Kırşehir'in güneyinde, Aksaray'ın kuzeyinde bir yerde. Her şeyi tutuyor. En doğrusu budur.

"Karaman'da kabrini ziyaret ettiğim cami var, Yunus Emre ile Taptuk Emre orada yatıyor?"

O "Kirişçi Baba" denilen daha sonraki bir Yunus.

"Falanca yerde Yunus var."

O da başka bir Yunus. Ama gerçek Yunus işte bu birinci Yunus, hani biraz tatlı sert olan Yunus, işte bu Hacı Bektaş'a yakın, tam menâkıbnâmelere uygun Yunus. Bunu da size tanıtmış oluyorum. Literatür arasında bu

gürültüye gidiyor, bilginler buna pek fazla önem vermiyorlar ama bu önemli.

İkinci önemli husus; Yunus Emre evet oralıdır ama Hacı Bektaş kasabasına yakındır. Evet, Hacı Bektaş'la teması olmuştur. Evet, Taptuk Emre'nin dervişidir ama Alevî değildir. Bu da çok kesin! Bunu da ispat etmişim. Kitaplarda da yazılıyor. Yani dipnotlarda bahis konusu edilmiştir, Yunus Emre Alevî değildir.

“Hocam, nereden belli?”

Söyleyeceğim, şimdi okuyorum; Yunus Emre'nin Alevî olmadığını siz de kabul edeceksiniz. Bu gösterdiğim divanda; Kültür Bakanlığı 1280 numaralı klasik Türk eserleri, 14 numaralı *Yunus Emre Divanı*'nda, 31 ve 396. şiirde birtakım ibareler geçiyor. Birisi, uzun bir şiir Yunus Emre, birinci Yunus;

Ömer u Osman Ali, Mustafa yârenleri.

Yani “Hz. Muhammed-i Mustafâ'nın çâr-ı yâr-ı güzîni.” demek istiyor.

Ömer u Osman Ali, Mustafa yârenleri

Bu dördünün ulusu, Ebû Bekr-i Sıddîk'tir.

Bunu Alevî der mi?

Demeyiz. Bu inanç sünnî inancıdır. Hepsinin ulusu, bu dördünün ulusu Ebû Bekr-i Sıddîk'tir. Bu sünnî inancıdır, Alevî inancı değildir. Boşuna söylemiyorum, delilli konuşuyorum.

Sonra ne diyor?

Ömer-i Hattab ile çok adl-ü dât işledim,

Oğluna fısk içinde hadde basılan benem.

Bir şiirinde diyor ki;

*Ömer-i Hattab ile beraberdim. Ben
oydum, o bendi.*

Nasıl olur!

Şimdi orayı karıştıрма. O tarafı bırakalım, şimdi bizim maksadımız “Ömer-i Hattab’a nasıl bakıyor?” onu anlamak.

“Bir zaman Hz. Ömer göründüm, çok adl-ü dât işledim. Hz. Ömer’in oğlunu cezalandırdılar, hadd-i şer’î uyguladılar. Orada dayak yiyen benim. Hz. Ömer de bendim, oğlu da bendim; bir zaman öyle göründüm bir zaman böyle göründüm.” diyor.” Ama “Ömer-i Hattab ile adalet işlediğini” söylüyor. Bu önemli.

Sonra, 396 numaralı şiirde de şöyle diyor:

Ebû Bekr'le Ömer, yüzlerinden nûr tamar,

*Sînesi tolu Kur'ân, Osmân-ı Affân kanı.*¹⁹

Ne demek bu?

Bak, eski Yunus'u anlamakta zorluk çekiyorsunuz, izah etmek zorunda kalıyorum. Eski Yunus'un dili Selçuklu Türkçe'si, Beylikler devri Türkçe'si.

Ebû Bekr ile Ömer, yüzlerinden nur tamar.

“Tamar” ne demek?

“Damlar” demek.

“Ebû Bekir ile Ömer'in yüzleri öyle nurlu ki yerlere şıp şıp nur damlıyor.”

Öyle görüyor; “Yüzlerinden nur damlar.” diyor.

*Sînesi tolu Kur'ân, Osmân-ı Affân kanı.*²⁰

“Hani nerede o Osman-ı Zinnûreyn, Osman b. Affan nerede?” diyor.

¹⁹ *Yunus Emre Divanı* (nşr. Mustafa Tatçı), II, Ankara 1990, s. 395.

²⁰ *Yunus Emre Divanı* (nşr. Mustafa Tatçı), II, Ankara 1990, s. 395.

Yani “Hepsi göçtüler, bu dünya fânî; sen de göçeceksin, aklını başına topla.” diye bir şiirde söylerken söz arasında bunları zikrediyor.

Bize ne demiş oluyor?

“Ben Alevî değilim.” demiş oluyor. “Ben Ebû Bekr’i de seviyorum, Ebû Bekr-i Sıddîk hepsinden üstündür. Ömer’i de seviyorum, Ali’yi de seviyorum, Hz. Hasan’ı da seviyorum, Hüseyin’i de.”

Bizim gibi. Biz de öyleyiz, biz de seviyoruz.

Sonra, “sünnî” kelimesini kullanıyor. Namazını kılıyor, ibadetini yapıyor, yapmayana da kızıyor.

Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil!

dediği gibi, “namaz kılmayanın da iyi bir müslüman olmadığını” söylüyor. Bu da önemli. Yani iş, öteki Alevîler’in dediği gibi değil. Bu konuda şiirler var:

Namaz kılan âdemîler tehi kalası deyüldür,

Ol padişah, dergâhından kimseyi mahrum eylemez.

Tehi boş demek. Namaz kılan âdemîler, “namaz kılan insanlar” tehi kalası deyüldür, “boş dönmezler, boş kalmazlar.” Ol padişah, “o Allah, âlemlerin padişahı olan, Rabbü’l-âlemîn olan Allah dergâhından kimseyi mahrum eylemez, mahrum göndermez” diyor.

Yani “Namaz kılınca sevap alırsın.” diyor.

Salahnâme de denilen meşhur bir namaz kitabı var:

Müselmanım diyen kişi, şartı nedir bilse gerek,

Tanrı’nın buyruğun tutup beş vakit namaz kılsa gerek.

“Beş vakit namaz kılmak gerektiğini” söylüyor.

İran’a gittik, ikindi namazını göremedik. Bizim arkadaşlar;

“Namaz kaç vakit?” diye sormuşlar.

“Ekseriyetle üç vakit” demişler. Bir tanesi “dört vakit” demiş, bizimki “beşe yaklaştı” diye heveslenmiş.

“Dördüncü vakit hangisi?” diye sormuş.

“Teheccüd” demiş.

Kılanlarına aferin, mâşaallah! Namaz kılıyorlar ama nasıl kılıyorlar! Öğleyi ikindi ile birleştiriyorlar, öğlenin vaktinde kılıyorlar. Akşamı yatsı ile birleştiriyorlar, yatsı vaktinde kılıyorlar.

Biz çarşıda giderken bir cami gördük, girdik. Mihrabında bizim Cumhuriyet Bayramı’nda asılan resimler gibi kocaman bir Humeynî resmi asılı. Tam namaz kılınacak tarafa Humeynî’nin kocaman bir resmini asmışlar. Tahran’da geziyoruz. Çarşı pazarda alışveriş yaptık, tam ikindi saatinde hatta beş dakika önce camiye gittik. İkinci namazını bekliyoruz, namaz kılacağız. Hiç hareket yok, hiç kalabalık yok. Bekledik, bekledik.

“İkinci namazı yok mu?” diye sorduk.

“Kıldık” dediler.

“Ne zaman kıldınız?” dedik.

“Biz beş dakika önceden geldik, kıldık.”
Öğlende kılıyorlar.

Bak ne diyor:

*Müselmanım diyen kişi, şartı nedir bilse
gerek,*

*Tanrı'nın buyruğun tutup beş vakit
namaz kılsa gerek.*

Uzun bir şiir, devam ediyor;

Tanla durup başın kaldır.

“Tan zamanında, seher vaktinde başını
yastıktan kaldır.”

Tanla durup başın kaldır,

Ellerinü suya daldır,

Hem şeytanın boynunu ur,

Hem nefis dahi ölse gerek.

“Şeytanın boynunu kır, nefsi de öldür.”
diyor.” Güzel şiir bu, okunmaz mı! Bak, ne
güzel! namazı methediyor.

*Kılurusan tam namazın, hakla ola hem
niyazın,*

*Âhirette izz ü nazın varıp anda bulsa
gerek.*

“Âhirette sevap kazanırsın.” diyor.

*Öğle namazın kılasın, her ne dilersen
bulasın,*

*Tamudan âzâd olasın, kullar âzâd olsa
gerek.*

Demek ki Yunus, namazlı niyazlı.

Başka?

Bid'ate karşı. Doğrudan doğruya sünneti
zikrediyor, sünnîyi zikrediyor. Lafı ne
dolandırırım? Onu okuyalım.

Dört mezhebin âşıkıyam,

Yedi mezhep geçti cânım.

Ne diyor Yunus; “Dört mezhebin
âşığıyım.”

Onlar neler?

Hanefî, Mâlikî, Şafîî, Hanbelî.

Ne mezhepleri bunlar?

Ehl-i Sünnet mezhepleri. Bak, “onların
âşığıyım” diyor.

Bir söz geldi dilime, eyler dilim üstüne,

*Gerek sünnü müselman, gerek zalim
üstüne.*

Bak “sünnî müslüman” diyor, “ister sünnî
müslüman dinlesin isterse zalim dinlesin”
diyor. Sünnî müslümanı bir tarafa alıyor,

zalimi öbür tarafa alıyor. Zalimlik taraftarı olmayacağına göre sünnîlik taraftarı. “Sünnî” kelimesini kullanıyor.

Kimde şefkat vardır, rahmet dahî andadur,

Şimdi bir gönlü açık, sünnü müselman kanı.

“Şefkati varsa merhameti de vardır. Şimdi artık bu devirde iyi insan zor bulunuyor. Şöyle gönül gözü açık sünnî bir müslüman nerede?” diyor.

Yani sünnî müslümanı “aranıp da bulunmayan, kıymetli bir varlık olarak” zikrediyor.

Yunus Alevî değil, Sünnî. Alevî kardeşlerimiz Yunus gibi olsunlar. Yunus’u seviyorlarsa Yunus böyle. Yunus sünnîdir, bid’ate karşıdır, Kur’an yolundadır, Kur’an’ı methediyor, bid’ati zemmediyor.

h. Birinci Yunus’un Tasavvuf Anlayışı İle Hacı Bektaş-ı Veli’nin Tasavvufi Anlayışı Benzerlikleri

Şimdi Yunus’un tasavvuf anlayışına geliyoruz. Tasavvuf anlayışında da mühim bir

gerçeği; ilim âleminde bilinmeyen, münakaşa edilen veya reddedilen bir şeyi söyleyeceğim.

Muhterem kardeşlerim!

Yunus Sünnî; Bektaşî değil, Alevî değil. Ama fikirleri, Hacı Bektâş-ı Velî'nin ile fikirleri aynı. Ben Hacı Bektâş-ı Velî'nin *Makâlât*'ı üzerinde doçentlik tezi yaptım. Hacı Bektâş-ı Velî'nin fikirleri ile Yunus'un şiirleri aynı. İkisi de aynı şeyleri söylüyor.

Yunus'u anlamak için bir de ne lazım?

Hacı Bektaş'ın *Makâlât*'ını bilmek lazım. Hacı Bektaş'ın felsefesini, tasavvufunu, *Makâlât*'ını, terminolojisini, tabirlerini, terimlerini bilmeyen Yunus'u anlayamaz. Anlayamıyorlar, anlayamamışlar. Anlatmaya çalışan insanların yazılarına bakıyorum; anlayamamış, olmamış, sıfır; üç, dört, beş ama yedi, sekiz, dokuz, on değil. Anlayamamışlar.

Hem Hacı Bektaş'la fikirleri aynı hem Alevî değil. Al sana bir bilmece.

Bu işin içinden nasıl çıkacağım?

Çok basit! Çünkü Hacı Bektâş-ı Velî de Alevî değil Hacı Bektâş-ı Velî de sünnî inancı

söylüyor; Hz. Ömer Efendimiz'i Ebû Bekir Efendimiz'i methediyor; namazı, haccı, orucu methediyor. Hacı Bektâş-ı Velî de Bektaşî ve Alevî değil.

O zaman ne olacak?

Alevî ve Bektaşî kardeşlerimiz de Hacı Bektaş'ın çizgisine gelecek, Hz. Ali'nin çizgisine gelecek, Yunus Emre'nin çizgisine gelecek. Yunus Emre'yi, Hacı Bektâş-ı Velî'yi, Hz. Ali'yi, Câfer-i Sâdık'ı alıp da kendi yanlış yanlarına çekmeyecekler.

O kardeşlerimizin yanlış yanı nedir?

Namaz kılmamaları, içki içmeleri, dört halifenin hepsini sevmemeleri, ashabın bir kısmını sevip bir kısmını sevmemeleri, tevellâ ve tebarrâ dediğimiz tek taraflı inançları. Demek ki kendilerini düzenlemeleri lazım!

Başkalarının söylemediği çok önemli şeyleri, mühim şeyleri ispatla söylüyoruz.

Bunların asıl ispatı nasıl olur?

Kitap yazarak olur. Kitap yazdık ama o kitap da az geliyor, daha büyütmemiz lazım. Yunus Emre ile ilgili kitabımız var. Hacı Bektâş-ı Velî ile ilgili, Hacı Bektâş-ı Velî'nin

Makâlât'ı ile ilgili kitabımız var. Ama bunların üzerinde satır satır çalışıp hiç kimsenin itiraz edemeyeceği şekilde örnekleriyle neşretmemiz lazım.

Ama şimdiden söylüyoruz, ihtar ediyoruz: Hacı Bektâş-ı Velî de, Yunus Emre de namazlı, niyazlı, Kur'an'lı, sünnî insanlardır; öyle abuk sabuk, sapık insanlar değildirler. Onu anlatıyoruz.

Birinci Yunus'un tasavvufî anlayışı nasıldır?

Geniş misallerle anlatmaya vakit yetmedi. Kısaca söyleyeyim:

Çok haklı olarak Yunus Emre'ye göre tasavvuf, hayatın can damarıdır. Her şeyin aslıdır, esasıdır. İnsan tasavvuf ilmini öğrenmelidir. Tasavvuf erbabı da en büyük kimselerdir. Ve dervişlik en yüksek makamdır. Hülâsası bu. İnsanın dervişlik ve tasavvuf eğitimini alması, güzel ahlâka sahip olması lazımdır.

er-Risâletü'n-Nushiyye'si nedir?

Bir ahlâk kitabıdır. Güzel ahlâkı övüyor, kötü ahlâkı yeriyor; kötü ahlâktan iyi ahlâka

geçmeyi anlatıyor. Hacı Bektâş-ı Velî de onu yapıyor, Yunus Emre de onu yapıyor.

Ona göre ideal müslüman, evliyâ müslüman, tam müslüman dervîştir, tasavvuf erbabıdır.

Müslümanlar dört tabakadır:

Şeriat tabakası,

Tarikat tabakası,

Mârifet tabakası,

Hakikat tabakası.

Şeriat tabakası, yani şeriat seviyesinde olan insanlar âbidlerdir; ibadet ediyorlar, namazlarını kılıyorlar.

Yeter mi?

Yetmez.

Ne lazım?

Tarikat lazım.

Tarikat erbabı nedir?

Zahidlerdir.

Zahidler ne yapıyor?

Gözü dünyalık görmüyor, menfaat peşinde değil, âhîret için çalışıyor. Tamam, Allah yoluna dönmüş bir insan, iyi.

Tamam mı?

Değil, yetmez!

Girmek bitirmek değildir. Üniversiteye girdi. Bırak onu kardeşim; “Mezun oldun mu sen onu söyle. Üniversiteye girmek başka, mezun olmak başka.

Tarikat ikinci seviyesidir ama yetmez.

Ne olacak?

Tarikatte ilerleyecek ve mârifet seviyesine yükselecek.

Mârifet erbabı kimdir?

Âriflerdir. “Ârifler iyi insanlardır.” diyor, onları seviyor.

Ârif, “bilen” demek.

Neyi biliyor?

Allah’ı biliyor. Mârifetullaha ermiş insan; Allah’ı bilmiş olan, bulmuş olan insan. Yüksek bir seviye.

“Şeriat kavmi de iyidir.” diyor. Hacı Bektâş-ı Velî de, Yunus Emre de. İki de buna “Dört Kapı” diyorlar. Dört kapının ne olduğunu bilmeyen Yunus’un şiirlerini anlayamaz.

“Kırk makam” diyorlar:

“Şeriatte on makam var, tarikatte on makam var, mârifette on makam var, hakikatte on makam var.”

En yüksek makam da “müşahede makamıdır.” İşte Yunus’un şiirinde “müşahede” sözü geçerse, bunları bilersen Yunus’u anlarsın. Mârifet derse, o zaman anlarsın.

Şeriat bir deryadır, hakikattir gemisi.

Çoklar gemiye binip binip deryaya dalmadılar.

“Şeriat bir gemi gibidir, mârifet de derya gibidir. İnsan gemiye bindi mi denize girmiş sayılmaz, inci mercan çıkaramaz. İnci mercan, mücevherat çıkarmak için deryaya dalmak lazım.”

Çok kimseler gemiye bindiler de deryaya dalmadılar.

“Şeriat gemisine bindiler, deryada yüzüyorlar ama deryanın mücevheratını alamadılar, istifade edemediler.”

İşte o zaman kırk makam anlaşılıyor.

Mârifet erbabı yüksek insanlardır ama onu da kâfi görmüyor.

i. Allah c.c. Aşk, Muhabbetullah

En yüksek makam nedir?

Aşk makamıdır.

“Hocam, bu ne aşkı? Hoşuma gitti; bu işi delikanlılıkta da beğenmiştim.”

Bu senin bildiğin aşk değil. Aklını karıştırma. Bu aşk; “Aşkullah, muhabbetullah.” Bu seviyeye gelmiş insan, Allah âşığıdır. Allah’tan başkasını mâsivallahı gözü görmez, yaptığı her işi Allah için yapar.

الهی انت مقصودی ورضاک مطلوبی

İlâhî ente maksûdî ve rıdâke matlûbî der.

Bu Allah âşıkları, evliyâullahtır. En yüksek makamın sahibi onlardır. Gözlerinden perde kalkmış, cemalullahı müşahede etmektedirler. En yüksek insan bunlardır.

Arapça'da bunlara “âşık veya muhib” denir. Muhabbetullahtan “muhib”, aşkullahtan “âşık” denilmiş oluyor. İşte Yunus'a göre “aşk” budur.

Bu aşkullahı, muhabbetullahı elde etmek için nefsi terbiye etmek, kibri atmak, kötü huylardan kurtulmak lazım. Mütevazı, olgun ama kibri olmayan, kendi varlığından benliğinden kurtulmuş bir insan haline gelmek lazım. İşte Yunus'un tasavvuf anlayışı budur.

Şimdi onun şiirlerinden okuyup sözlerimizi öyle tamamlayalım. Az okuyalım ama maksadı anlatsın.

Bu dervişlik durağı,

Bir acayip duraktır.

Derviş olan kişiye,

Evvel dirlik gerektir.

Bu dervişlik, tasavvuf erbabı olmak bir acayip makamdır. Durak dediği “makam.” “Makam” deyince anlıyorsunuz, “durak” deyince afallıyorsunuz.

Dirlik, Türkçe'de “hayat” demek. Adamda hayat olacak, ölmüş olmayacak. “O

adamda hayat yok.” diyoruz, güzel kullanıyoruz.

“Bırak ya o adamı!”

Niye?

“Hayat yok o adamda.”

E yaşıyor, kalbi tık tık tık atıyor, damarlarında kan dolaşiyor.

Ama iyi adam değil, “hayat yok” diyoruz. Derviş olan kişide evvela bir hayat olacak, canlılık olacak, istek olacak; bir kabiliyet, bir işlenebilir malzeme olacak.

Hiç siz briketten apartman yapıldığını gördünüz mü?

Olmaz! Apartmanın betonarme olması lazım. Briket yük tutmaz. Rüzgârda devrilir, üstüne fazla yük bindi mi ezilir, dağılır. Evvela malzeme güzel olacak. Evvel dirlik olacak, insanda hayat olacak.

Çün anda dirlik ola,

Hakk ile birlik ola.

Varlığın elden koyup

Ere kulluk gerektir.

“Adamda biraz hayat varsa, kabiliyet varsa Hak’la birlikte olacak, Hak’tan yana olacak, kendi varlığını terk edecek.” Buna “varlığı terk etmek” *terk-i hestî* denilir. Hepsi uzun şeyler, saatlerce anlatmak lazım.

Terk-i dünyâ,

Terk-i ukbâ,

Terk-i vücûd veya terk-i hestî,

Terk-i terk.

Bunları terk etmeden evliyâ olunmaz.

Dünyayı terk edecek; dünya menfaati, hesabı yapmayacak. Âhireti terk edecek, âhîret hesabı, cimriliği yapmayacak. Varlığı terk edecek; kendi varlıklarından, benliklerinden sıyrılacak. “Zenginim, bilginim, kuvvetliyim” demeyecek. Bunlar ahlâkî düsturlar. Mütevazı olacak.

Varlığın elden koyup,

Ere kulluk gerektir.

“Hocam, ben şimdi ere kulluk mu edeceğim?”

Hayır! Burada “er” derken “erenleri” kastediyor; “evliyâ” veya “erenlerin birisi”

demek. Er dediği, askerî kışladaki “rütbesiz asker” demek değil. Er kişi, ricalullah.

Ricalullah ne demek?

Allah ehli; üçler, yediler kırklar, büyük evliyâullah. “Öyle bir evliyâyâ hizmet edecek, ondan eğitim görecek, onun terbiyesine girecek.” demek istiyor. Bu çok önemli.

Varlığın elden koyup

Kibirlenmeyecek, onuruna dokunmayacak; gidecek o alime teslim olacak.

Aziz Mahmud-ı Hüdâyî Bursa kadısı iken Üftade hazretlerine gitti;

“Efendim! Beni dervişliğe kabul edin.” dedi.

“Evladım! Yapamazsın, git.” dedi.

“Efendim yaparım, izninizle. Söz veriyorum, yapacağım.” dedi.

“Evladım bu iş zordur. Dervişlik kolay değildir. Demirden leblebi çiğnemekten bile zordur.” dedi.

“Allah’ın lütufuyla, izninizle yaparım efendim, kabul edin.” dedi.

“Peki, kabul edeyim. Sen Bursa kadısısın; konağın var, maiyetinde memurlar var. Selahiyetlisin, sultanları bile muhakeme edersin, onurlusun, alimsin ama bunların hepsinden vazgeçeceksin.”

“Geçerim efendim.”

“Tamam. Sokaklarda ciğer satacaksın.”

“Satarım efendim.”

Ciğer sattı, sokaklarda dolaştı, kediler arkasından miyavlayarak geldi. O da köşede “yarım okka ciğer ver, temizle de ver” diyen kadına temizledi, kesti, verdi. Elleri kana bulandı, yıkadı; ciğer sattı.

Yapar mısınız?

Mesela Çanakkale valisine soralım, yapar mı? Bir bakana soralım, yapar mı?

Veya bir hâkim beye soralım, bir profesöre soralım. Ben de profesörüm ya, şimdi lafı kendimize döndürelim, yapar mısınız? Veya zengin bir adama söyle, yapar mısınız?

Yapamazsın! Zor.

Varlığın elden koyup

Ere kulluk gerektir

Aziz Mahmud-ı Hüdayî hazretleri yaptı.

Sonra tuvalet temizleyeceksin.

Fesübhanallah!

“Benim gibi adam tuvalet temizler mi? Böyle pis işle mi uğraşacağım?”

Ama temizledi. “Söz verdim.” dedi, temizlemeye başladı. Dışarıdan davul zurna sesleri geldi;

“Allah Allah! Ne oluyor, düğün mü var, bayram mı var?” Sordu;

Ne oluyor?

Dediler ki;

“Sen kadılıktan ayrıldın ya Bursa’ya yeni kadı gelmiş, onu davulla zurnayla karşılıyorlar.

İçinden bir ses ona dedi ki;

“Mevkileri makamları bıraktın ‘Tuvalet temizleyeceğim, elalemin pisliğini temizleyeceğim.’ diye buralarda sürünüyorsun. Bak, yerine gelen adamı nasıl davulla zurnayla, nasıl el öperek karşılıyorlar. Onlar bırakılır mıydı?”

Bir içi burkuldu. Sonra bir tuttu kendisini;

“Bu bana nefsimin bir oyunu, şeytan beni kandırmak istiyor. Ben Allah yoluna girmişim, söz vermişim, yoldan döndürmek istiyor. Seni melun şeytan seni! Seni zalim seni!” dedi, bu sefer yerleri sakalıyla temizlemeye eğildi; “Nefsi horlansın.” diye pislikleri sakalıyla süpürecekmiş, tam o anda şeyhi arkasından yakalamış.

“Dur!” demiş, “Sakal muhteremdir, öyle işlerde kullanılmaz.”

Takip ediyor. “Dur bakalım!” demiş. Anlamış ki nefsini yenebiliyor.

“Tamam, evladım! Sen olgunlaştın, hadi İstanbul’a vazifeye git.” demiş.

Aziz Mahmud-ı Hüdâyî hazretleri İstanbul’da sultanları, sadrazamları, padişahları terbiye etti. Öyle yetişti, öyle terbiye etti. Ayan beyan. Gözünden perdeler kalkmış evliyâullah, zamanın kutbu, kerametleri zahir bir insan. İşte bak o ne diyor:

Çün anda dirlik ola,

Hakk ile birlik ola,

Varlığın elden koyup

Ere kulluk gerektir.

Varlığını bir tarafa bırakacaksın, evliyâullahâ hizmet edeceksin, talebe olacaksın.

Yapar mısın?

Kulluk eyle erene,

Şarktan garbı görene,

Senden haber sorana,

Key miskinlik gerektir.

“O evliyâullahâ hizmet et ki o Allah’ın sevgili kulu, şarktan garbı görüyor, cihanı mâneviyat gözüyle tarassut ediyor.”

Sahih hadîs-i şerîfte geçiyor:

“Ben bir kulu sevdim mi onun gören gözü olurum, benimle görür.” Hadîs-i sahîh. Bak, “şarktan garbı gören insan” diyor.

Yunus’un gözünde en büyük insan kim, padişah mı?

Değil!

Eren, evliyâullah.

Kulluk eyle erene,

*Şarktan garbı görene,
Senden haber sorana,
Key miskinlik gerektir.*

Key; “çok, iyi, tam” demek. Çok miskin olacaksın. Sana birisi bir şey sorduğu zaman öyle hindi gibi kabarmayacaksın, çok mütevazı olacaksın. Böbürlenmeyeceksin.

Miskin olugör bari.

Benlikten ırak yürü.

Gönlünde benlik olan,

Dervişlikten ıraktır.

“Bu benlik, bu kibir, bu enaniyet oldu mu olmaz. Bunlar oldu mu insan dervişlikten ırak olur.”

Hakk, ere benim dedi.

“Evliyâullah ‘Onlar benim sevgili kullarım’ dedi.”

Biliyor musunuz; Allah üç insana harp ilan ediyor:

Bir, faiz yiyene.

Fe-kad âzentühû bi'l-muhârebe. “Faiz yiyene harp açarım.” diyor.

Bir de “Evliyâma sövene, eza edene harp açarım.” diyor. Evliyâ bu kadar kıymetli. Yunus bunu anlamış:

Hakk, ere benim dedi.

Varlığın elde kodu,

Erenlerin himmeti,

Yerden göğe direktir.

“Evliyâullahın himmeti göğü ayakta tutar. Yerden göğe direk gibidir, kıymetlidir.”

Yunus’un tasavvuf anlayışını gördün mü?

Evliyâullahı nasıl hürmet ediyor.

Bu dervişlik beratın,

Okumadı müftüler.

Kim ne bileser bunu,

Bir acayip varaktır.

“Medresede müderrisler, müftüler bu kitabı okumadı. Bu ayrı bir konu. İlâhiyat fakültelerinde yok. Mekteplerde, üniversitelerde yok.”

Kim ne bileser bunu,

Bir acayip varaktır.

“Bunu kim bilecek? Bir acayip sayfadır. Bu dervişlik acayip bir konudur.”

Demek o zamanda da durum böyle.

Ey Yunus, ârif isen,

Anladım, bildim deme.

Tut miskinlik eteğin,

Âhir sana gerektir.

“Ey Yunus! Eğer âriflik seviyesine yükseldiyse, -bir, iki, üç, üçüncü seviye- eğer ârif olduysan, ârif isen ‘anladım bildim’ deme, daha mütevazı ol. Dur bakalım, daha işler bitmedi.”

Tut miskinlik eteğin.

“Miskinlik eteğine yapış.”

Âhir sana o gerektir. “En sonda o gereklidir.”

Miskinlik dediği; “Dervişlik, tevazu.” Yunus böyle görüyor, bir!

j. Derviş ve Fakir Kelimelerinin Anlamı

Sonra ne diyor?

“Dört kapı, kırk makam” diye burada tam terminolojisini kullanıyor, Hacı Bektâş-ı

Velî'nin terminolojisiyle, tabiratıyla, tasavvufî dünyası aynı. Bunu böyle ispat etmiş oluyoruz. Birçok profesör bunu anlayamamış, “hayır” demiş; düzeltiyoruz.

Aslında derviş ne demek?

Der, Farsça “kapı” demek, *derviş*, “kapı kapı dilenip bir şeyler isteyen fakir” demek. Derviş bu. *Der*, “kapı” *derviş* de “kapının önüne gelip kapıyı çalıp ‘Allah rızası için bir şey ver’ diyen insan. Derviş bu; fakir. Zaten Arapça’sı “fakir.”

Şeyh kendisini anlatırken Arapça olarak ne yazar?

Ene. “ben” *Ahmedü’bni Mehmedü’bni filân hâdimü’l-fukarâ*. “Fakirlerin hizmetçisi, fukarânın hizmetçisi.”

Oradaki “fukarâ” ne demek?

“Dervişler” demek. Dervişlik sözünün Arapça’sı *fakir* çoğulu *fukarâ* geliyor. Derviş kelimesini de Farsça’dan almışlar; *deraviş* diye de Arapça çoğulunu yapmışlar. O ayrı. Ama derviş kelimesinin kökü Farsça.

Yunus dervişleri çok seviyor, dervişlerin çok mübarek insanlar olduğunu biliyor. Hani

bizim büyüklerimiz; “Her gördüğünü Hızır bil!”
diyor ya, öyle.

Dinin, imanın varısa,

Hor görmegil dervişleri.

“E belki de ‘fakirleri hor görme’
diyordur.”

Hayır, hayır! O bizim anladığımız fakir
değil. Şimdi anlayacaksınız.

Dinin, imanın varısa,

Hor görmegil dervişleri.

Cümle âlem müştak durur,

Görmekliğe dervişleri.

“Cümle âlem Allah’ın bu sevgili kulunu
görmeye âşık, sen onları hor görme!”

Ay, güneş müştak durur,

Dervişlerin sohbetine.

Ferişteler tesbih okur,

Zikir eder dervişleri.

Bak yine anlayamadınız çünkü yabancı
kelimeler var.

“Ay, güneş dervişlere müştak; ‘Aman yapsalar da dinlesek.’ diye dervişlerin sohbetini istiyorlar.”

Ferişte, “melek” demek. “Melekler dervişleri zikredip tesbih okuyorlarmış.”

Dervişler zikrettiği zaman Allah da onları zikreder, melekler de onları zikreder. Hadis öyle, hatta âyet öyle.

Fe’zkürûnî ezkürküm. “Ey kullarım! Siz beni zikredin, ben de sizi zikrederim.”

Allah kendisini zikredeni zikrediyor, dervişleri zikrediyor. Bunu anlatıyor.

Tersalar tapuya gelür,

Hükmısları zebun olur.

Dağlar, taşlar secde kılur,

Görücez dervişleri.

Yine anlamadınız çünkü bu şiir de eski Yunus’a ait.

Tersa, “hıristiyan” demek. “Hıristiyanlar tapuya gelir.”

Ne olacak; mülk mü alacaklar, tarla mı alacaklar?

“Tersalar tapuya gelür.” ne demek?

“Hizaya gelir, huzura gelir; hıristiyan, müslüman olur.” demek.

Tersalar tapuya gelür,

Hükümları zebun olur.

“Hükümdarlar, vezirler, paşalar, amirler, valiler zebun olur, aşağı olurlar.”

Dağlar, taşlar secde kılur,

Görücez dervişleri.

“Allah’ın evliyâsını görünce dağlar taşlar secde eder.”

Ol fahr-i âlem Mustafa,

Ol mâden-i sıdk u sefâ,

İster isen andan vefa,

İncitmegil dervişleri.

“Sen Muhammed-i Mustafâ’nın teveccühünü istiyorsan, dervişleri incitme.” diyor.

İncidesin, ah edeler,

Ömrün, gülün kurutalar.

Gözsüz olasın yedeler,

Ta bilesin dervişleri.

Dervişleri incitirsen ne olur?

Allah sana harp ilan eder. “Benim evliyâma eza etmeyin.” dediği için, sen onları incitirsen Allah sana harp ilan eder.

“Onlar zulme uğrayınca ah ederler. O ah da senin ömrünün gülünü kurutur, ocağına incir ağacı diker. Ona zulmedersen sen de mahvolursun. Kör olursun, âmâ olursun da seni elinden tutup götürürler. İşte dervişleri böyle bil.”

Derviş oku ırak atar,

Hey demedin, cana batar.

Gafil olma yeter, tutar,

Hor görmegil dervişleri.

“Derviş, okunu uzağa atar. ‘Hey’ demeden, ‘eyvah, aman’ demeden o ok gelir cana batar. Gafil olma! Yetişir, seni yakalar. Evliyâdır hor görme, pek onlara sataşma.” diyor.

Yer gök eydür, hırka hakı.

Himmatleri olsun bâkî.

Çün padişah oldu sâkî.

Eskir diser dervişıleri.

Gene anlamadınız çünkü Türkçe!

“Yer gök der ki; ‘Mademki padişah onlara sâkî oldu. O giydikleri hırkanın hakkına, o dervişlerin himmetleri bâkî olsun.’”

“Sâkî” ne demek?

“Şarap sunan” demek.

Padişah kim?

Allah!

“Mademki Allah onlara içki sundu. Elbette dervişler sarhoş olacak.”

وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا

*Ve sekâhüm Rabbühüm şerâben tahûrâ.*²¹

“Allahu Teâlâ hazretleri âhirette cennetlik kullara temiz cennet şarabı sunacak; mest olacaklar, hayran olacaklar, kendilerinden geçecekler.”

²¹ 76/İnsan, 21.

İşte padişah onlara sunduğu zaman dervişler sarhoş olacak, mest olacak. Mest olmak, sarhoş olmak aynı.

*Gökten inen dört kitabı,
Günde bin kez okur isen,
Vallah dîdâr görmeyesin,
Sevmez isen dervişleri.*

“Dört kitabı günde bin kere okusan bile eğer dervişleri sevmezsen Allah’ın dîdârını, cemâlini göremezsin.” Sert konuşuyor Yunus. Dedim ya, mübarek biraz celallidir.

*Devletlüler sever bizi,
Her dem sorar halimizi.
Kördür münkirlerin gözü,
Görmeyisen dervişleri.*

“Bahtiyar olan insanlar bizi sever.”

Burada kendisinin derviş olduğunu anlatıyor.

*Devletlüler bizi sever.
Her dem sorar halimizi.*

Bahtiyar insanlar bizim halimizi sorar. Münkirlerin ise gözü kördür; onlar dervişleri anlayamaz, kıymetini bilemez.” diyor.

k. Fena Fillah

Yunus eydür bu iş geldü,

Ölmüş canım, diri kıldı.

Sen ben demek dilden kaldır,

Görüceğiz dervişleri.

“Yunus da diyor ki; ‘Bu aşkullah, muhabbetullah bana geldi, elhamdülillah o devlete eriştim, ölmüş canım diri oldu. Aşkullaha, muhabbetullaha ermeyen insan ölü gibidir. Aşkullaha eren diridir ve âşık olan ölmez.”

Yunus’un düşüncesi bu.

Sen ben demek dilden kaldır.

Fenâ fillâhı anlatıyor. “Artık ‘sen ben’ diye bir şey yok. Ayrılık gayrılık kalmadı. *Fenâ fillâh* oldu. Vücudu mahvoldu. Dervişleri görüp onun hizmetine gireceğiz.”

Misallerden bir tanesi bu.

İşte Yunus! Birinci Yunus derviştir. Dervişlik onun nazarında en yüksek makamdır. Bizim celalli, birinci Yunus’umuz;

“Tasavvufî eğitimi mutlaka herkes görmelidir, ahlâkını düzeltmelidir, mârifetullahah ermelidir, Allah âşıkı olmalıdır, evliyâullah olmalıdır. Olmazsa yarın dîdar göremez, işi zor olur.” Diyor. Allahu Teâlâ hazretleri cümlemizi sevdiği kul eylesin. Rızasına vâsıl eylesin. Tasavvufî terbiyemizi tamam eylesin, yapmayı nasip eylesin, îfâ etmeyi nasip eylesin. İnsan-ı kâmil olmamızı nasip eylesin. İçimizdeki kötü huyları atıp Allah’ın sevgili mübarek bir kulu olmamızı nasip eylesin. Dünyada Allah’ın rızasına uygun, insanlara faydalı güzel işler yapmamızı nasip eylesin. Arkamızdan hayır dua ile anılmamıza vesile olacak hayrât u hasenât yapmayı, sadaka-ı câriyeler bırakmayı nasip eylesin. Huzuruna yüzü ak, alnı açık varmayı nasip eylesin. Lutfeylesin; cennetiyle cemaliyle cümlemizi, cümlemizi müşerref eylesin.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN
4 Muharrem 1416 / 02.06.1995
Çanakkale

[Bütün KONFERANSLAR'a PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

